

Otomatik Arçelik termosifonu büyük su kapasitelidir. 105 litre su alır. Emaye su haznelidir. Çift cidarlıdır. Delinmez, paslanmaz. Otomatik Arçelik termosifonu cam pamuğu ile tecrit edilmiştir. Isı kaybetmez. Otomatik Arçelik termosifonu hem suyu, hem ısıyı koruyan verimli, uzun ömürlü bir depodur.

Genel Satıcıları:
BEKO TİCARET A.Ş.
Tel.: 49 00 39
BURLA BİRADERLER ve Şsi.
Tel.: 45 52 00

kalitede öncü... fiyatta ölçü

otomatik
ARCELİK
termosifonu

96

(Yeni Ajans : 107 — 35)

30 Haziran 1975

Devlet Nüchasi

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

NİSAN 1975

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

- Damga ve Agzogami . . . . . Prof. Abdülkadir İNAN
Gediz'de Yâren Gezmesi Geleneği . . . . . Gündüz ARTAN
Konya'da Geleneksel Koyunculuk ve Çobanlık — 2 — . . . . . Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ
Kıbrıs Halk Oyunları Çalışmaları . . . . . İlter VEZİROĞLU
Sazşairleri : Memioğlu ve Hüdayî . . . . . Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
Benli Halime Adlı Bir Ozan Var mıdır . . . . . Cahit ÖZTELLİ
«Pir Sultan «Kitabı Üzerine: Gerçek Hızır Paşalar . . . . . Ümit KAFTANCIOĞLU
İstanbul Yatırımları — 3 — . . . . . Prof. Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Isparta ve Yöresi'nde Halıcılık . . . . . Muhsin DURUCAN
Üvey Kız Masalı . . . . . Numan KARTAL
«Türk Argo Sözlüğü» Üzerine — 2 — . . . . . Aydil EROL
Gevenciler ve Geven Otu . . . . . Mustafa KUTTAŞ
Çolaklılar'da Seyirlik Oyunlar . . . . . Ertağrul TAYLAN
2. Yayın Kongresi : Fikir, Sanat, Kütür Dergileri Kom. Raporu . . . . . T.F.A.
Fındıkoğlu'nun Anısına Düzenlenen Konferanslar . . . . . İ.H.
Antakya'dan Hikâyeler: İlm-i Sülûk Hakkında . . . . . Dr. Edip KIZILDAĞLI
Halk Dansları Eğitim Merkezi Resmen Kuruldu - Bir Karagöz Topuluğu
Almanya'ya Gidiyor - Bize Gelen Kitaplar . . . . . T.F.A.

SAYI : 309

KURUŞ : 300

İSTANBUL'DA AYDA BİR KEZ ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

97

istikbalinizin
garantisidir
tasarrufunuz

tasarrufunuzun
garantisidir

TÜRKİYE

GARANTİ BANKASI

(Folklor : 36)

**HOS
BAĞ**

SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE

**TEKEL
SUNAR**

(Basın : 74447 — 38)

DAMLIYA
DAMLIYA
GÖL OLUR

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetlidir

(Folklor : 37)

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 39)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ

KURUCUSU VE SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 309

NİSAN 1975

YIL : 26 — CİLT : 16

DAMGA VE EGZOGAMI

Yazan : Prof. Abdülkadir İNAN

I. DAMGA Menşei tarihten önceki devirlerin karanlıklarında kaybolup gitmektedir. Totemci klanlar devrinde damga totemini ifade eden bir remiz olmuştur. Boylar meydana geldikçe damga da yavaş yavaş değişmiştir; mesela, damgası «değnek» / olan bir boydan ayrılan yeni boy ana damgaya küçük bir ilâve yapmış //, böylece «ana boy» a olan bağlılığını gelecek nesillere hatırlatmıştır. Boy teşkilatı «yol» ve «töre» siyle devam ettiği müddetçe damgalar çabuk değişmez. Geleneklerini kıskançlıkla muhafaza eden Çingiz soyu Kırmıda, Altayda, Kırgız - Kazak bozkırlarında altıyüz yıldanberi aynı m damgayı kullanırlar. Bu damga Divanü lûgat-it-Türk'deki Bayındır damgasını hatırlatır.

Nogaylarda ve Türkmenlerde bulunan Kazayaklı oymağı aynı ↑ damgayı kullanır. Bu damga Kazayaklı oymağının Salur boyuna münasebetini göstermektedir. Kireyit ve Kerey adını taşıyan boylar ve oymakların damgalarında «haç» vardır, buna bazen «kılıç damga», bazen de «abak damga» denir; Abak (yahut Uvak) oymağı Kerey boyunun bir bölümüdür. Kereyit ulusu XIII. yüzyılda Moğolistanda hristiyanlığı kabul etmiş bir ulustu; «haç» ın bu ulus tarafından damga olarak kabul edilmesinin hristiyanlıkla ilgisi olup olmadığı belli değildir.

II. EKZOGAMİ. Boy hayatında önemli kurumlardan biridir. Boy teşkilatının inhişâlinde sonra bile ekzogami yasası sırf bir gelenek olarak uzun müddet devam eder. Kazak - Kırgızlar, Altaylılar, Başkırtlar yedinci (bazı oymaklarında dokuzun-

cu) göbek babaya gelmeden evlenmeyi yasak sayarlar. Eski devirlerde bu yasağa giren birliğin (ekzogami dairesi) daha büyük ve kalabalık olduğu muhakkaktır. Nayman-Baganalı beylerinden Arslan beyin bize anlattığına göre eski zamanlarda damgası ve uranı bir olan boylar kendi aralarında evlenmezlerdi; eski birlik ve kan kardeşlik bağları gevşedikten sonra «yedinci göbek ata» dan yukarısını yad (yabancı) görmek âdet olmuştur.

Ekzogami yasasına riayet eden boyların telâkkilerine göre «kuda olmak - cüda olmaktır (dünür olmak kardeşlikten ayrılmak demektir)»; dünürlük girdikten sonra oymak içine soğukluk giriyor... «Tünür» teremi İslâm - Türk edebiyatında ilk defa Kaşgarî (DLT, II, 110, III, 362, 408) de görülmektedir.

Ekzogami dairesinin ikiye ayrılması için «yedinci ata» ya gelmek yeter sayılmaz, fakat soyun, yani yedinci atadan türeyen neslin, çoğalması da gerektir. Soy çoğalmadığı takdirde ekzogami yasası onikinci göbeğe kadar tatbik olunur.

Bazen muhtelif ekzogami dairelerine ayrılan, fakat aynı boydan olan grupların yeniden bir ekzogami dairesi kurdukları görülür. Meselâ Nayman'ların muhtelif oymaklarına mensup otuz kırk çadır aile Sır-Derya kıyılarına gelip Kıpçak boyu içinde yerleşirler. Bu aileler Nayman içinde iken Badana, Atalık, Tiney... gibi oymak adı taşırlar ve muhtelif ekzogami dairesi teşkil ederlerdi. Kıpçak boyu içine girdikten sonra bunları ancak «Nayman» adı birleştirir ve bu ad onların tek bir

GEDİZ'DE YÄREN GEZMESİ

Yazan : Gündüz ARTAN

Her delikanlının daha çocukluk yaşında sevdiği ve anlaştığı arkadaşları vardır. Bu arkadaşlar, saygı duydukları bir arkadaşlarının etrafında toplanırlar. Artık bu gruptakiler yârendir. Birbirine «yâren» diye hitabedilir. Yârenlik kardeşlikten de kuvvetli bir samimiyet ve fedakârlık bağılılığıdır.

Yârenbaşı'nın idaresi altında her hafta bir arkadaşlarının evinde toplanılır, tatlı tatlı eğlenilir. Böylece kahvelerin kirli ve dumanlı havasından, oyun ve dedikodulardan uzakta, akranlarla birlikte yeyip eğlenerek kış geceleri samimi ve nezih geçirilmiş olur. Yaz mevsiminde bağlarda veya bahçelerde de yâren toplantısı yapılırsa da özellikle ve çoklukla kış geceleri düzenli olarak yapılır.

Sıra kendisine gelen yâren'in evinde hazırlıklara sabahtan başlanır. Bol ışıklı ve sıcak bir oda hazırlanır. Yâren sohbetine içki girmez fakat çalgılar tedarik edilir. Çorbadan hoşmerime kadar çeşitli mahalli yemekler hazırlanır.

ekzogami dairesi kurmalarına sebep olur. Biz böyle kurulan ekzogami dairelerini İrtiş kıyılarındaki Arğın, Sır - Derya kıyısındaki Kıpçak içinde müşahede ettik.

Tarih kaynaklarının verdiği bilgilere göre birçok Türk ulusları cihan tarihi sahnesine ataerkinne dayanan (pederşahi, patriarcal) topluluk ve ekzogami yasasına bağlı aile olarak çıkmışlardır. Çin kaynaklarının verdikleri haberlere göre milâddan önceki devirlerde Hunlar, kardeşinin ölümünden sonra yengesiyile, babasının ölümünden sonra üvey anasıyle evlenirlerdi. Bu âdet ekzogami yasasının tatbik edildiğini gösterir. Aynı kaynaklardan anlaşıldığına göre Hunlar dışardan ve muayyen bir kabileden evlenirlerdi. «Hunlarda aristokrat boylar Huyan, Lan, Süybü boylarıdır. Hükümdar soyu Huyan ve Süybü boylarından kız alır. Hakan muayyen boydan evlenir» (Hyacinth, I, 15). Bu kayıtlar gösteriyor ki Hunlarda «karşılıklı dünür olma» âdeti de vardır. «Karşılıklı dünür olmak» iki boyun bir birinden kız alıp vermelerine denir. Kazak - Kırgızlar bu âdetle «karşı kuda olmak» derler; bu türlü evlenme fakir halk arasında çok görülür. Altaylılarda da bu âdet

Akşam ezanından sonra arkadaşlar birer ikiser toplanırlar. Sofra hazırlanır. Ortaya sofraya örtüsü serilir, geniş sininin etrafında bağdaş kurulum oturulur. Sofraya önce sütlü veya yoğurtlu çorba gelir. Hindî kızartması veya dolmasından sonra suböreği gelir. Helva veya hoşmerim yendikten sonra bol limonlu bamya, pilav ve hoşaf yenir.

Yemekten sonra sıra sohbeta gelmiştir. Minderlere ve sedirlere kurulum kahveler yudumlanır. Artık yârenbaşı'nın emri duyulur :

«Haydi delikanlılar, gösterin kendinizi» Odanın etrafına çepçevre oturulur. Bir köşede dümbelek ve saz çalanlar yerini alır. Önce İslam oğlu türküsüyle oyuna başlanır. Zeybekler ve oyunlar devam eder. Arada yüzük ve fincan oyunları oynanır, sohbet gece yarısına kadar sürer. Bu arada helva veya kabak tatlısıyla tekrar ağızlar tatlanır. Soğuk kış geceleri dışarda kar savrulurken sıcak bir odada yâren sohbetleri böylece sürüp gider.

vardır.

Çin vekaynamesi milâddan önceki 60-58 yıllara ait bir olaydan bahsederken bu konuyu ilgilendiren şu malûmatı veriyor : «Ölen hakanın oğlu Gi-heu-şen amcasından ayrılıp kayınbabası Uşenmu'nun yanına gitti» Uşenmu'nun kendisi de Hun hakanının soyundan bir kızla evlenmişti «(Hyacinth, I, 68). Bu kayıttan anlaşılıyor ki Uşenmu Hun hakanının soyundan kız almış ve soydan olan Giheuşen'e de kızını vermiştir. Bu tesadüfi kayıtlar Hunlarda ekzogaminin ve «karşılıklı dünür olma» âdetinin bulunduğunu göstermektedir.

Karşılıklı dünürlük âdetinin XI. yüzyılda Karahanlılar devletindeki Türk boylarında da gelenek olduğu Divanü lûgat-it-Türk'te rastlanan şu şiir parçasından anlaşılmalıdır :

Tümgür kadın boluştu

Kırkın takı koluştu

«Karşılıklı dünür ve kayın oldular; birbirinden kızlar istediler... «Karşılıklı dünür olma» âdeti pek açık görünmektedir. Bu âdetini menşei etnolojide punalua terimiyle ifade edilen evlenme-

KONYA'DA GELENEKSEL KOYUNCULUK VE ÇOBANLIK

- II -

Yazan : Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ

ÇOBANLARIN GIYINIŞI :

Geldikleri yere göre, asıl yaşadıkları yörelere göre ikiye ayrılan ve ayrı ayrı adlandırılan çobanlar giyiniş yönünden değişiklik gösterirler. Çoban giyinişlerini iki ana kümede inceleyebiliriz.

Dağlı çobanın giyinişi :

Dağlı çobanın ayaklarında gön yemeni veya lâstik yemeni vardır. Gön yemeninin altı kirtişli lâstik, üstü manda derisindedir.

Çoraplar «erpeden» den kalın; «tek mil ör-gülü» beyaz çoraplardır.

Şalvar; siyah yünden ev dokuması veya «depme» dendir. Ağı boldur. Belde, kayış veya palaska vardır.

İşlik «bitigara» dokumadan, yakasızdır. Bazı çobanlar siyah «dimi»den kapaklı, önünde düğme yerine bağları olan «sıkma» giyerler.

Başlarına bir kısmı siyah yün eğrilerek örülmüş takke, bir kısmı da siyah ipten örülmüş kalpağa benziyen bir başlık giyerler.

Bellerinde, şalvara bağlı, elde örme bir ipin ucunda bağlı kocaman çoban bıçağı taşırlar. Ayrıca, demirciler tarafından döverek yapılmış, kemik saplı, Kafkas kamalarına benzeyen, yüzleri oluklu uzun birer kama taşırlar. Kamalarıyla övünür, günde defalarca bellerinden çıkartıp bakarlar. Taşadıkları kamalar dedelerinden, babalarından kalma yüzyıllık kamalardır.

Dağlı çobanların kıyafetlerini, beyaz yünden yapılan iplerle evlerinde dokunmuş, altı yedi metre uzunluğunda enli kuşaklar tamamlar. Kuşakları kat kat, göbek hizasından göğüslerine kadar sıkıca, buldukları yerde döne döne sararlar. Vücudun büyük bir kısmını sıkıca saran kuşağın pek çok hastalıklara engel olduğunu, kırlarda dağlarda dolaşırken yorgunluğu önlediğini söylerler.

Aşiret çobanlarının giyimi :

Aşiretlerden gelme çobanlar ayaklarına, yünden manda derisinden, atları kalın lâstik yemeniler; kalın manda derisinden postallar giyerler. Giydikleri çoraplar «erpeden» denilen kalın ipten tek mülle örülmüş çoraplardır.

Şalvarları kara yünden ev dokuması, «depme» denilen uzun tüylü, çok kalın, siyah, kıl kuşağıdır. Şalvarların «ağları» çok geniştir, kemer takılan bel kısımları çok enlidir. Bazı çobanlar kalın pamuk ipliklerinden ev dokuması «don»lar da giyerler.

Belde çok kalın, çok enli bir palaskaya bağlı bir çoban bıçağı vardır.

«İşlik» denilen gömlek yakasızdır, alacadan veya kara «dimi» dendir. İşliğin üzerine çadır bezinden önü açık bir ceket giyilir.

Başta çok renkli, güllü bezlerden dikilmiş takke vardır. Takkenin üzerine çobanın yalnız yüzünün çok az bir kısmını açıkça bırakan, kırmızı veya kahverengi büyük bir «poşu» sarılıdır. Poşu, yaz kış başta sarılı olarak durur. Yalnız aşiretten gelme çobanların çok az bir kısmı başlarına poşu sarmaz, bunun yerine büyük bir mendilli takkesinin arkasından omuzlarına, boynunu kapatacak şekilde salıverir. Mendile «çevre» derler.

ÇOBANIN EŞYALARI :

Aynı yönlerini, ayrı yönlerini ortaya koyduğumuz çobanların eşyaları, birbirlerine göre ayrılık göstermez.

Her çobanın bir eşeği vardır. Çoban eşeğinin sırtında, binmek için, yük yüklemek için «palan» denilen, bir çeşit özengisiz eğer vardır. Palanı, eşeğin sırtında «Kolan» ve «kustun» tutar.

Her çobanın bir heybesi vardır. Bu heybeye çoban «azığını», köpeklerinin arpa unundan «top» larını, su fiçisini koyar.

Üzeri delikli, bir metre uzunluğunda bir kaval; elinden hiç bırakmadığı «çomak» adı verilen uzun ve kalın bir sopa; bastona benziyen, çobanlar tarafından yaş, kalın söğüt dalları ateşte kızdırılarak yapılmış bir «çövte»; kolunda devamlı sarılı bulunan bir ucu ilmekli, kıl ipten dokunmuş, 4-5 metre uzunluğunda «bağırçak» adı verilen bir ip çobanların önemli eşyalarındandır. Bilhassa bağırçak çok önem taşır. Çoban gece çok kısa bir zaman uyuyacağı zaman, sürüde ön çeken koyunlardan birisini ayağından bağırçakla bileğine bağlar. Uyku iyice bastırıp, dalvermesinden, sürünün başını alıp gideceğinden çekilen çoban devamlı olarak bağırçak kullanır. Sürü tok olarak yatırıldığı yerden, çoban uyurken kakıp gidecek olursa, çobanın bileğine bağlı koyun da gitmeye kalkışır, bağlı olduğu için çobanın bileğini asılır, bu sırada çoban uyanır, sürüsünü kaçırmaktan önler.

Ayrıca, her çobanın soğuk zamanlarda giy-

mesi için, geceleri giymesi için ya keçeden, kolsuz, önü açık, düğmesiz bir kepenegi; ya da koyun derilerinden dikilmiş, etekleri uzun, önü düğmesiz, kaldırıldığı zaman çobanın kafasını örtecek şekilde geniş yakalı bir kürkü vardır.

ÇOBANLARIN YAŞAYIŞI, GÜNLÜK HAYATI :

Önce kuzu çobanları, «kuşluk vakti» kuzu sürüsünü suya getirirler. (Kuşluk vakti, saat olarak, sabah 9 sularına verilen addır) Sürülerini sulayarak yatağına yatırır. Kuzuları sularken, soğuk su, uzun süre kırlarda susuz olarak dolaşmış kuzulara dokunmasın diye kanakana içirilmeyiz. Bir süre suyunu alan kuzular yatağa doğru sürülür, diğer suya yanaşamayan kuzuların su içmesi sağlanır. İlk su verildikten sonra, kuzular yatakları ile su olukları arasında zaman aralıkları ile susuzluklarını giderirler.

Kuzularına suyunu «aldıran», yatağına yatırılan çobanlar da, hemen kuzularının yanına, kepeneklerine bürünerek yatarlar. Öğleye kadar sürer uyumaları.

Koyun çobanları güttükleri sürüyü, kuzu sürülerinden sonra; çoğunlukla saat on sıralarında suya getirirler. Sürü suyunu alınca; çoban da, sürü de dinlenmeye ve uykuya çekilir.

Öğleyin yemeklerini yiyen çobanlar sürülerini «sakin»e kaldırırlar: Sakine kaldırılan sürü sağmal koyun sürüsüyse, köyün yakınlarında iki saatlik bir otlatmadan sonra sağım için geri getirilir. Sağma, yoz koyunlarının karışık yayıldığı bir sürüyse koyun sahiplerinin çocuklarının yardımı ile «sağmal» koyunlar «yoz» koyunlardan seçilir; yoz koyunlar yatakta bırakılır, sağmallar sağım için «koşanlık»a getirilir.

Koyunları sağım için koşan, çoban; sağım işi bitince sağmal koyunlarla kuzuları «emiştirir». Emişin sonucu tekrar anne koyunlarla kuzular birbirlerinden ayrılır. Çobanlar akşama üç saat kala gece için, kıra çıkmak için hazırlıklarını yapmaya girişirler. Köpeklerinin arpa unundan «top»larını hazırlarlar, hasta koyunları ayırarak evde bırakırlar, sürü sahibinin evinden azıklarını alırlar. Akşama bir saat kala sürülerini önelerine katıp, köpeklerini toplayıp köyden çıkarlar. Koyun yayımı sabaha kadar sürer. Koyunlar gece iyice doyarlarsa, dolaşma istekleri azalır; çoban tok sürüsünü toplar yatırır. Kendisi yarı uyur, yarı uyanık birkaç saat geçirir; sürü yentiden otlamak için kalkınca, çoban da kalkar. Sürünün doyurulması için dolaşma «kuşluk» vak-

tinden sonra köye dönüşe kadar sürer. Çoban yaşaması bu şekilde, günler, aylar boyu uzar gider. Çoban durma devresinin bitimine kadar. Çoban yaşaması ilk ve son baharlarda; yaz aylarında böyledir.

Kışın soğuk günlerinde koyun sürüleri geceleri ağıllarında geçirir. Ağılların avlularında avlu kapısının ağzında çobanlar için «Çobansalık»lar vardır. Çobansalık, çobanın ağıldaki odasıdır. Burada yatıp kalkarlar.

Sürünün dışarıya çıkabileceği bir hava olursa, sürü yayılma çıkar. Kısa bir süre gezindikten sonra döndürülür. Sulanması ağıllın dışındaki kuyulardan çekilen sularla yapılır.

Çobansalıklarda, duvarda gömülü büyük bir «koraş ocağı» vardır. Şöminenin ilkeli olan bu ocakta, çobanlar iyice üşüdükleri zaman «kembre» yakarlar, «yavşan» yakarlar.

Çobanların uykusu çok hafif olur. Ağır uykulu çoban devamlı sürüsünü kaçırmak tehlikesi ile karşı karşıyadır. Kaçan sürüleri ya kırtlar parçalar, ya koyun hırsızları çalar. Gerek gündüzleri, gerek geceleri çoban uykuları, uyumakla uyumamak arasında bir uykudur.

ÇOBANLARIN BAKIMI :

Çobanların bakımı konusunda iki yol takip edilir. Buna âdet de diyebiliriz.

1 — Çobanın yiyeceğinin sürü sahibinin üzerine olması, sürü sahibi tarafından kabul edilmesi.

2 — Çobanın yiyeceğinin «çobanın üstüne» olması.

Çobanın yiyeceğini vermeyi, sürü sahibi kabul ettiği takdirde, çobanla sürü sahibi pazarlık ederlerken yiyeceğin, sürü sahibi tarafından verilmesi kararlaştırılmışsa, çoban duruş devresinin sonuna kadar, çobanın yiyeceğini sürü sahibi verir. Bunun tersine yiyecek «çobanın üstüne», olursa çoban yiyeceğini kendi evinden alır. Yiyeceği sürü sahibinin üzerine olan çobanlar yiyeceği sürü sahibinin üzerine olan çobanlardan yüksek olur.

Sürü sahiplerinin çobanları kırdan gelince sürülerini sulayıp yatırdıktan sonra öğle yemeklerini, sürü sahibinin evinden alırlar. Evde hangi yemek pişirilmişse çobanlara da, o yemeklerden verilir.

İkindiden sonra, akşama yakın çobanlar sürülerini alıp kıra gidecekleri zaman, kırdan yiyecekleri akşam ve sabah yemekleri «çıkılanarak» kendilerine verilir. Çobanın kıra götürdüğü yiye-

ceğe «azık» denir.

Kışı köyde geçirmeyip şehirlere inen sürü sahipleri, çobanlarının yiyeceği yağı, bulguru, pekmezi aydan aya, onbeş günden onbeş güne, çobanlarına gönderirler. Çobanlar kendi yiyeceklerini böyle durumlarda kendileri pişirirler, hazırlarlar.

Köyden uzaklarda bulunan ağıllara giden; orada kalan, daha çok yoz çobanları için «pilav kayıtu» hazırlanır, «Pilav kayıtu» terimi, pilav pişirecek malzeme anlamına gelir.

«Yatıya» giden çobanlar için de pilav kayıtu hazırlanır. Çobanlar sürülerini tam olarak doyurabilmek için birkaç günlüğüne, uzak, otlu yerlere giderler. Buralarda gece gündüz sürülerini yadıktan sonra dönerler. Sürünün kısa bir süre için köye dönmemesi, ot için uzaklara gitmesi işine «yatıya gitmek» adı verilir.

«Parakende sürüler» de yıl çobanın güttüğü koyun sayısına bölünür. Bulunan sayı, koyunları sürüyü teşkil eden kişilerin koyun sayıları ile ayrı ayrı çarpılır, bulunan gün o koyun sahibinin çobana bakacağı gündür. Bakım gününü dolduran koyun sahibi, çobanın bakım işini diğer koyun sahibine devreder.

Bir kişinin koyunlarından meydana gelmeyen, üçbeş kişinin koyunlarının meydana getirdiği sürüye «perakende» sürü denir. «Perakende» sürüyü meydana getiren koyun sahiplerine de «perakendeci» veya «katımcı» denir.

AZIK :

Çobanın gece kırdan yemesi için, yanına verilen yiyecekler «azzık» denir. Çobanın yemeği ortası kuşaklı, taban kısmı geniş, yüksek kenarlı «çoban taşı»na konur. Ekmekler de çoban taşının üzerine «kayılır». Küçük bir çömleğe yoğurdu konur. Yoğurt yoksa sulu yemekler «çölmeğe» doldurulur. Yiyeceklerin konulduğu kaplar «çıkı» adı verilen, iki kat bezden dikilmiş bir metrekaşe genişliğinde «çıkı» adı verilen beze bağlanır. Çobana yiyecekleri «çıkılanmış» olarak verilir. Çıkıyı «çoban heybesine» yerleştiren çoban kıra çıkar.

KÜRKLER :

Kürkler koyun derisinden kürkçüler tarafından dikilir. Kürk dikilecek deriler kesintisiz, deliksiz, uzun yünlü, sağlam olmalıdır. Dikilmeden önce deriler terbiye edilir, tabaklanır, işlenir. Her sürü sahibi kestiği koyunların derilerini biriktirerek, diktirebildiği kadar kürk diktirir.

Kürk pekçok işe kullanılır. Bir zenginlik, bolluk işaretidir.

6 Koyun derisinden dikilen kürklere «arbacı kürkü»; 9 koyun derisinden dikilen büyük kürklere «okçuoğlu kürkü» adı verilmektedir. Bu kürklerin boyları 1,5 metreden uzundur, giyenin ayak bileklerine kadar örter.

Yağmurlu havalarda, kış aylarının karlı zamanlarında tüylü tarafı dışa çevrilerek giyilir; yağışsız havalarda işlenmiş deri yüzü dışa çevrilerek giyilir.

«YAMÇI»

Omuzları dar, etekleri çok geniş ve uzun bir giyecektir. Siyah yünden dökülmüştür. Yağmurlu havalarda giyilir. Kolları yoktur. Ön kenarları ve etekleri «kayış» adı verilen ince deri ile çevrilmiştir. At üzerinde, hem atı, hem suvarisini örtecek, koruyacak şekilde, genişlikte yapılmıştır. Yakasızdır.

«KEPENEK» :

Beyaz yünden keçeciler tarafından «dökülmüştür.» Keçeden dikilmiştir. Kolsuzdur. Yağmurlu ve soğuk havalarda giyilir. Boyun kısmını koruması için arka tarafından yaka yerine, üst tarafı yuvarlak, bir karış büyüklüğünde bir çiriktisi vardır. Su geçirmez.

«ÇERKEZ BAŞLIĞI» :

Kıl ipten ev tezgâhlarında dokunmuştur. Başlık kısmı üçgen şeklindedir. Başlığın iki tarafında birer metre uzunluğunda atkı şeklinde kolları vardır. Çerkes başlığı yağmurlu ve soğuk havalarda giyildiği zaman, başlığın kolları boyuna, yüze dolanır. Başlık aynı zamanda atkı görevini de yapar. Bu başlık süvariler için yapılmıştır.

DERGİMİZİN YENİ

ABONE TUTARI

Geçen sayımızdan itibaren dergimizin yıllık abonesini istemeyerek 36, tanesini 3 liraya çıkardık. Kâğıt fiyatları ve basımevi giderleri bizi buna zorunlu kıldı.

Abone bedelini ödeyen abonelerimizin dergileri abone dönemi sonuna kadar eski abone tutarı 30 lira üzerinden gönderilecektir.

KIBRIS TÜRK HALK OYUNLARI ÇALIŞMALARI

Yazan : İlter VEZİROĞLU

Kıbrıs Türk Halk Dansları Çiftetelli ekibi. Soldan sağa doğru : Erbil Münür, Ülkü Erbil, İsmail, Ziyet, M. Levent, Naziyet, Murat ve Onur görülmektedir.

Kıbrıs'taki Türk folklor çalışmalarını, okuyucularıma aktarabilmek için Kıbrıs Türk Gençlik, Spor, Kültür ve Halk Eğitimi Dairesi, Halk Eğitimi Şubesi başkanı Sayın Mehmet Kansu ile yapmış olduğum konuşmayı sunuyorum.

Sual: 1 — Dergimizdeki ve Keskinolar Kartpostalcılık tarafından renkli olarak bastırılan resimdeki oyunun adı nedir? Ekibi kim çalıştırıyor ve kıyafetler hangi yöre nin kıyafetidir?

Cevap: 1 — Oyunun adı ÇİFTETELLİ'dir. Bir çeşit karşılamadır. Tek, çift ve gurup halinde de oynanır. Oynayan ekip Dairemizin Halk Oyunları Ekibidir? Ekibi Dairemizde çalıştıran Mustafa Serdengeçti ve Aytaç A. Rıza'dır. Bunlar başkanı olduğum Halk Eğitimi Şubesi'ne bağlı olarak çalışıyorlar.

Kıyafetleri de geçen yıl bir araştırma sonucu asıllarına uygun olarak dikilmiştir. Dikkat edilirse kızların kıyafeti KARPAZ yöresi kıyafetine uygundur.

Sual: 2 — Çiftetelliden başka oyun türü var mıdır?

Cevap: 2 — Halen bizim araştırmalarımız sonucu figür ve melodi olarak ortaya çıkararak geliştirdiğimiz DOLANAY, DESTİ ve ORAK oyunları var. Bu oyunlardan ayrıca, üzerinde halen durulan ve yeterli hale getirilmeğe çalışılan başka oyunlar da vardır. Fakat gösteriye çıkarılması daha bir süre zaman alır. AZİZE, MANDRA (Bekri Mustafa) ve BIÇAK oyunları.

Sual: 3 — Kıbrıs'ta Halay oyun türü var mıdır?

Cevap: 3 — Bunun tesbitine çalışılmaktadır...

Sual: 4 — Kıbrıs Türk Halk Oyunları Ekibi ne zaman oluşturulmuştur? Şimdiye değin hangi gösterilerde bulunmuştur?

Cevap: 4 — Halk Oyunları ekibimiz, 1972 yılında oluşturulmuştur. Kıbrıs'ta ve Türkiye'de gösteriler yapmaktadır. Hepsisi amatördür. Çoğunluğu öğrenci ve bir kısmı da okul dışından elemanlardır. Esas amaç Kıbrıs Türk Folklorunu araştırmak, yaymak, boş zamanları değerlendirmek, ve öz kültürümüzün bu bölümünü benim-

MEMİOĞLU VE HÜDÂYİ

Yazan : Prof. Dr. Şükrü ELÇİN

MEMİOĞLU ŞARKISI

Retime kal'asın küffâr elinden
Merd Hüseyin Paşa aldı rûz ile
Şimdi yine mahrum oldu gönglünden
Venedik kiralı kaldı zâr ile

İşe güce varmaz oldu elleri
Kâfire tenk oldu Girid illeri
Suîtan Mehmed'in gazi kulları
Cenk iderler gurbet ile âr ile

Din aşkına gayret tiğın çalanlar
Hakikatda murâdına irenler
Firdevs-i a'lâda şehid olanlar
Zevk iderler gılmân ile hûr ile

Şahin var ki şikârına çekinür
Yer yer kliselerde ezân okunur
Gazi olan cenk âlâtı takınır
Doldı kal'a imân ile nûr ile

Memioğlu eydür Venedik oldu fessâli
Gazi olup kılıcın arşa asalı
Ol kahraman bunda kadem basalı
Devlet-i ikbâl verildi var ile

2

Gurbet diyârında nâmın kaldıran
Hünkârın; Deli Hüseyin Paşa lalandır
Merdlığın cümle âleme bildüren
Hünkârın Deli Hüseyin Paşa lalandır

Alayları bölük bölük bölücü
Arayup meydanda hasmın bulucu
İslâmın uğruna uran kılıcı
Hünkârın Deli Hüseyin Paşa lalandır

Başlar ile hendekleri dolduran
Kimin diri tutup kimin öldüren
Kâfirlere mikdârını bildiren
Hünkârın Deli Hüseyin Paşa lalandır

Yokdur Âi - Osmân'ın böyle delüsü
Her yerde içilür anun dolusu
Şimdi zamânın Hazreti Ali'si
Hünkârın Deli Hüseyin Paşa lalandır

Hüdâyî aldı ya bacı haracı
Hele Kâfirlere komadı öci
Cümle bağlerbeğlerin ser tâcı
Hünkârın Deli Hüseyin Paşa lalandır

Memioğlu ile Hüdâyî, 17 nci asırda IV. Mehmed devrinde yaşamış iki halk şâiridir. Bu şâirlerin birer şiirine Viyana Millî Kütüphanesi yazmaları arasında «Mixt - 432» numaralı mecmuada rastladık. Aşağıda görülecek şiirlerde Memioğlu ile Hüdâyî, Girit savaşlarında kahramanlığı dillere destan olmuş Hüseyin Paşa'yı anlatmışlardır. Her iki şâirin Girit savaşlarına katılmış olmaları ihtimal dâhilindedir. Memioğlu'nun adı değerli bir vesika olan Sun'î'nin şâirnâmesinde geçmektedir¹. Yazmada Hüdâyî kelimesi harekesiz yazılmıştır. Bilindiği üzere halk şâirlerinin mahlâs alma geleneğinde kelimenin mânası, ilham, rüyâ ve benzetmeler rol oynamaktadır. Bundan ötürü harekesiz yazılmış «Hüdâyî» yanında, «Hedâyî» ismini de biyografi listesine eklemekte bir sakınca olmadığı düşüncesindeyiz.

setmektir.

Ekibimiz, I ve II. Uluslararası Akdeniz Festivalinde (İzmir'de) Kıbrıs'ı iki kez temsil etmiştir. Ekipleri yine Mustafa Serdengeçti ve Aytaç A. Rıza çalıştırmıştır. Çalışmalarımız, hem Anavatan halk danslarını hem de mahallî halk oyunları ile müziğini kapsamaktadır.

Sual: 5 — Türk Folklor Araştırmaları Dergisi için Kıbrıs halk ve köylü kıyafeti, yaşayışı, sanatları, evlerine ait 50 - 100 yıllık resimler varsa onların foto - kopilerini rica edebilir miyim?

Cevap: 5 — Maalesef bu tür resim ve fotoğraflar özel ellerde ve sandıklarda kalmıştır. Bir kısmı da terk ettiğimiz köy ve şehirlerimizde yağmalanmış, yok edilmiştir. Tesbit ve teminine başlayacağımızı ümit ederim. Bu gibi malzemeyi temin edince ileride size vermekle mutlu olacağım.

Sual: 6 — Kıbrıs'ta hangi kıyafetler var?

Cevap: 6 — Kadın erkek kıyafetleri üzerinde Halk Eğitimi Dairesi olarak yaptığımız araştırma ve incelemelerde, KARPAS, GÖNELLİ, KIRNI ve ERENKÖY kıyafetleri ortaya çıkmış bulunuyor.

Sual: 7 — Sizin söylemek istedikleriniz?

Cevap: 7 — Dostunuz İhsan Hınçer bey Türk Folklor Araştırmaları Dergisini Dairemize de muntazaman gönderebilirlerse bizlere çok yararlı olacaktır. İleride sizlere başka konularda da yardımcı olmaktan sonsuz mutluluk duyacağım.

1) Şükrü Elçin, Şâirnâmeler ve Sun'î'nin şâirnâmesi, Türk Folkloru Araştırmaları yillığı (belleten), 1974.

BENLİ HALİME ADLI OZAN VAR MIDIR?

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Benli Halime adındaki kadın halk ozanının adını taşıyan destanlar araştırmacılar tarafından yayımlanmıştır.

Biz böyle bir kadın ozanın yaşamış olduğunu kabul etmiyoruz. Ondan ilk olarak, bir destanı dolayısıyla sözünü eden Fuat Köprülü olmuş (İkdam, C. 29, sayı 6144, Mart 1914).

Daha sonra Sadettin Nüzhet «Halk Şairleri, Birinci Kitap, S. 38, İstanbul 1926» adlı kitabında yaşantısı üzerine hiçbir bilgi vermeden Napolyonun Mısır'a çıkışı dolayısıyla söylediği destanı vererek «Yalnız bu şairenin 100 ilâ 150 sene evvel yaşamış olduğuna şu destanı ile hüküm verebiliriz» demiştir.

Verilen destanın birinci dörtlüğü şöyle :

**Ya n'ce yatırsın gafletten uyan
Yad işlerden ağah ol Padişahım
Birkaç rical ile Vâlîde Sultan
Muindir kâfire bil Padişahım
Son dörtlüğü de şöyle :**

**Adımı sorarsan Benli Halime
Mevlâm kail olur mu böyle zulme
Bizden selâm edin Sultan Selime
Tac-u tahtı terk et gel Padişahım**

Bu destanın asıl sahibi Zileli Âşık Mümin'dir. Ve bir dörtlük fazladır, daha doğrudur (bakınız : Cahit Öztelli, Zileli Şairler, Samsun 1944). Son dörtlüğü de şöyle :

**Âşık MÜMİN der ki, dayanmaz yürek
Ehl-i İslâm olana Mısır direk
Gerekmez sîm-ü zer, bize din gerek
Kara gün içindir mal Padişahım**

Bu Mısır destanının yine başka bir varyantını Ali Rıza Yalgın yayınladı (Türk Folklor Araştırmaları, sayı 64, Kasım 1954).

Yine aynı yazar aynı yazısında bir Belgrat destanı verdi Benli Halime adına. Bunda da çok yerler aynı olmakla birlikte ayrı yerleri de çoktur. Bunlar ağızdan derlenmiş olduğu için ve aradan çok zaman geçtiği için değişmeler de çoktur. Hele bağlama mısralarının hece sayısı on üçtür. Öteki mısralarda da ölçü sayısı bozuktur. Bu da gösteriyor ki, aslından çokça bozuk. Her ne kadar kafiyeler de değişmiş ise de konu olduğu gibi kalmış. Bu Belgrat destanı da Karaca Oğlan'ındır (Bakınız : Cahit Öztelli, Karaca Oğlan -

Bütün Şiirleri, Milliyet Yayını, 2. Ek, 5. Baskı, 1974). Yine bu destanın başka bir varyantı için şu esere bakınız (Derleyen : Çankırılı Tahsin Nahit, Çankırı Halk Edebiyatı, Birinci Kitap, 1969, s. 32). Bunda mahlas yoktur.

Yine Ali Rıza Yalgın aynı yazısında Benli Emine adına bir **Ahıska** eksik destanı verdi. Bu da aranırsa başkasının olduğu ortaya çıkacaktır. Kırzioğlu M. Fahrettin'in «Edebiyatımızda Kars» adlı iki ciltlik kitabına bakılmalıdır.

Verdiğimiz destanlarda hepsinin mahlas mısraı aynıdır. Şöyle :

«Adımı sorarsan Benli Halime»

Ali Rıza Yalgın üç destan parçasının da ayrı ayrı «Benli Hasibe, Benli Emine, Benli Halime» adlı kadınlara ait olduğunu söylüyor. Bunları ağızdan derlemiş. Açıkça belli ki, bunların üçü de aynıdır. Birbirinden yüz, yüz elli yıl uzak olayların aynı ozan tarafından söylenemeyeceğini başka türlü açıklayamazdı.

Ahıska destanı 19. yüzyılın ikinci yarısında; Mısır'a Fransızların çıkışı bu yüzyılın başlarında, Belgrat'ın elimizden çıkışı 1688'dedir. O halde bu şiir birbirinden uzak tarihlerde Benli Halime'nin nasıl olur? Gerçekten böyle bir kadın ozan var mıdır? Yaşamış mıdır?

Bu ada uydurulan başka şiirler de gördük. Kimisinin sahiplerini de bulduk. Vardığımız sonuç; böyle bir ozan yoktur.

Peki, bu adda ele geçen yazılı ya da sözlü şiirler nasıl, niçin ortadadır? Cevabını yine Benli Halime'nin diye bilinen şiirler vermektedir. Şiirlerin konusu hep bir bozgun, bir felâkettir. İkinci nokta, hep padişaha, yani devlete karşıdır. Hep padişaha hitap etmektedir. Bunlar her ne kadar padişahın kulağına gitmezse de devlet adamlarının, komutanların bilgisine varır. Ve ozanı kovuşturmaya, cezaya uğrayabilir. Ozanın korkusu kendini saklamaya götürür. İş «zavallı Benli Halime»ye yükler. Ancak, ortalık yatıştıktan sonra kendi adı ile cöngre geçirir.

Sazşairlerinin, taşlamalarından ötürü hükümet tarafından kovuşturmaya uğradıkları olmuştur. Bunun en güzel örneğini Seyrani'de buluruz (bakınız : Cahit Öztelli, Dertli ve Seyranî, Varlık Yayınları, Aralık 1953).

Benli Halime adına olan şiirlerde konular hep bir felâket dolayısıyla Padişaha hitap olarak

GERÇEK HIZIR PAŞALAR

Yazan : Ümit KAFTANCIOĞLU

Söylentiye göre Pir Sultan'ı Hızır Paşa asırtmış. Yüzyılların ötesinde kalan olayı, şu sıralarda canlı olarak yaşıyoruz. Hızır Paşa Pir Sultan'ın, etini, kemiğini asmıştır. Cahit Öztelli ise, Pir Sultan'ın, özünü, sözünü, sazını astı, kesti, öldürdü, kuruttu, gömdü!

Milliyet yayınları arasında çıkan «Pir Sultan» gerçekten kükuru, gerçekten acınacak ilgisizliklerle, bilgisizliklerle dolu. C. Öztelli, bir kez olsun Sivas'a ayak bile atmamış. Ünlü Ali Baba söyentisini bile araçlardan, mektuplardan öğrenmiş. Aşağıda, bir kaç örnekle göstermeye çalışacağım, ille, meraklılara salık veririm, okunsunlar Milliyet'in çok büyük katkısına, çabasına karşın bir türlü «Pir Sultan» olamayan kitabı. Milliyet'in olanaklarıyla süslenmesi, ciltlenmesi, büyük yatırıma göğüs gerilmesi yıkıntıyı, çöküntüyü önleyememiş.

Pir Sultan'ı bilmeyenler, tanımayanlar, onu devrimsel, toplumsal açıdan değerlendirmek gerektiğine şu sıralarda inananlar için, Cahit Öztelli'nin Pir Sultan'ı yeterli olabilir. Yüzyıllardır Pir Sultan pınarından içen, onun sözünü, sazını, geleneğini sürdüren, dinleyen, onun satırlarıyla tapınan bir kesime bağlı olanlar için ne korkunç yanlıklıklar, ne gülünç uydurmalar yapıldığını tek tek sıralasam, ele alsam, Öztelli'nin kitabından daha kalın bir çalışma ortaya çıkar.

Şu dizeye bakınız. Bu dizeyi şiir diye yayınlayanlara, okuyanlara, burada kırk yaprak dolusu söz etsem ne önemi olur:

«Dikip diktiğimiz yerde bitelim»

Sayın Öztelli, çobanlar bile güler böylesi bir dizeye. Bunu nasıl şiir diye kitaba alırsın, nasıl

söylenmiştir. Bu bakımdan Benli Halime adı gizlenmiş ozanın perdesidir. Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir. Aşağı yukarı iki yüz yıl boyunca hep niçin Benli Halime adı kullanılmıştır. Bence, bu bir gelenek olup süregelmiştir. Çoğu ağızdan derlenen şiirler yazmalarda daha çok mahlassızdır. Hiçbiri tamam değildir. Ancak yazmalarda tamamı yazılı olarak asıl sahiplerinin adı ile vardır.

P.N. Boratav da Benli Halime adına olan şiirlerle ilgili bir yazı yazmıştır (bakınız : ORIENT, Quatre Chansons Populaires Sur L'expédition Française en Egypte et en Syrie (1798 - 1801), 1969).

Pir Sultan'a yakıştırırsın? Şunca amatör şairler arasında böylesi kötü bir dize yazan var mı? Okudun mu, gördün mü?

Yapraklar arasında «ben buldum, ben yayınladım, benim buluşum, ilk kez yayınlıyor, ilk kez çıkıyor...» gibi savlarımız, öğünmeleriniz var. Bu öğüncünüzü, buluşunuzu bir kaç yerde gördüm. Öğretmenlere, yeni yetmelere, eski yetmelere duyurmak isterim, öğrencilere öğretsinler, Millî Eğitim Bakanlığı edebi kitaplara alsın. Çünkü, böylesi bir buluşu kimse ne görmüştür, ne de bilir. İşte sizin buluşunuz.

(LV) sayfadaki şiirden uyak göstergesi şöyle :

- ..... (a)
..... (b)
..... (c)
..... (d)

Böylesi bir uyak düzeni nasıl kabul edilir! Bugüne kadar kimse rastlamamıştır böylesine. «Dam üstünde saksağan» veya «gökte uçan leyleğin ayakları kırmızı» gibi bir söyleyiş...

Öztelli, önsözde diyor ki : «Pir Sultan şiirlerinin bazılarını Hatayi'ye malederler. Ben en az iki cönkte gördüğüm sonra buraya aldım. Bizim yazdıklarımızın (bir iki tanesinin bile olsa) Pir Sultan'ın olmadığını ileri sürmek olamaz. Bir kaç şiiri bozuktur, iyi değildir... Eh, bunu da, Pir Sultan'ın çıraklık, ustalık (kalfalık mı demek istemiş?), olgunluk dönemlerine bağlamalı...»

Bir araştırmacı için gerekli olan yollar, koşullar, yıllar, başvurulacak kaynaklar neler olmalıdır? Ben bunları ne sıralamak isterim, ne de söylemek? Otuz beş yılını verdiği ileri süren Cahit Hoca, kendinden üstün kimseyi bulmuyor. Oysa, boynuz sonradan çıkar, kulağı geçermiş. Bu gerçek gözden uzak tutulmamalıdır. Ben geçmesem geçen olur. Hiç bir yetkimiz, bilgimiz olmasa, çobanın bile kaynak olacağını bilmez mi bizim bilginlerimiz (!)? Yad yabancının bir küçük iz bulmak için nelere katlandığını TV de bile izlemek olanağı yok mu? Kaldı ki ben, yaşımdan çok «âyin-i cem»lere girmiş, ilgiyle izlemiş, tarihin en karanlık noktalarına göz atmışım. Cahit Öztelli, Sivas'a gitmemiş, P. N. Boratav'ın gidişinden, yazışından, onun bunun araştırmısından notlar aktarmıştır, hiç değilse yanında yöresindeki bir kaç Pir Sultan bendesiyle konuşsaydı... Yazıklı

Öztelli, Mut'ta Karacaoğlan mezarından söz ediyor. Gittiğini yazıyor. Sırası değil ya, belirtiyim. Ben de gittim Mut'a. Cahit Öztelli Karacaoğlan Tepesi'ne gitmemiştir. Sıtkı Soylu da, bütün Mutlular da biliyor. Neden yalan yazılıyor? Kimi kandırıyoruz?

Kişisel bir çabayla ortaya konan araştırma yapıtları, sanıyorum daha kuşkuyla karşılanır. Cahit Hoca, herhangi bir kuşkuyla düşmüyor. «Bu böyledir, ben yazdım, ben çıkardım» diyor. Çıkara çıkara şu bozuklukları ortaya çıkarmıştır:

«Sırları var lal-ü mercan yapılı»

«Sefil aylarında sökün eyledim»

«Bugün eksikliğim nefsi öldürdüm»

Birinci dizede ne demek isteniyor? Sır nedir, mercan nedir? Bu uyduruklar yerine, benim Hakullah'da yayınladığım dörtlüğe gözsatsaydı, bu şiirin bütünlüğünü görürdü. Şiirin bölümlerinden örnekleme yapmak gerekiyor:

«Pınarları lalü gevher yapılı,
Kulları var, hocasından tapılı»

Sefil aylarda sökün eylemek ne oluyor? Bu dizenin aslı da şöyle:

«Kalktım Horasan'dan sökün eyledim
Güzel imamaları görmeye geldim...»

«Bugün eksikliğim...» tarikatı, tasavvufu bilenler bu dizeye çok gülmeliler. Nefsinin öldürmek kişide eksiklik yaratmaz. Nefs insanda fazlalıktır, Hak ile kişi arasındaki perdedir. Onu kaldırmak kişinin Enel'ine ermesidir. Nefsi öldürmek önemlidir. O yüzden dörtlüğün özü yanlış, sözü de yanlış. Nefs atından inmek, nefsi öldürmek tarikatın en üst «Hakikat mertebesi» dir. Böylesi bir tapınmayı Öztelli bilmez, bilemez. Araştırmacı olsaydı, iki yaprak karıştırmayı yeterli görmeseydi, musahiplerin Marifet'ten Hakikat'a geçişini hiç değilse dinlerdi, düzeyi böylesine bozmadı...

«Enel hakka erdim, nefsi öldürdüm» demesi gerekiyordu. Bu şiirin bütünü de elimdedir!

Azerbaycan kaynaklı bir araştırma kitabında Sivas yakınında Hubyar'dan söz edilir. Kesinlikle söyleyeyim ki Cahit Hoca Hubyar'a da gitmemiştir. Hubyar «Ali Dost, Güzel Dost» anlamına gelen bir ocak, Kızılbaşlık ocağıdır. Dünya Kızılbaşlarının bağlı olduğu tek yerdir. Pır Sultan'ın bu ocakla ilişkisi nedir sayın Hoca? Ben yeniyetme olduğum için bilmiyorum? Siz açıklayınız da öğreneyim.

«Sivas ellerinde ZİLİM çalınır»

...

Gülbenzimiz saruban soluyor»

dizeleri için ne dersiniz? Pır Sultan acaba kilişeye mi gidiyordu? Çan, zangoç, İsa, Musa mı çıkacak ortaya azıcık deşelesek. Körlerin, sağır- ların bildiği

«Sivas ellerinde SAZIM çalınır»

dizesini nasıl değiştirirsiniz? Kimsiniz siz? Ne hakla dil uzatabiliyorsunuz? Yetkiniz mi var? Yoksa bilgisizlik mi?... İki de güzel nitelikler değil?

Sayın Öztelli, yardımım olur kanısıyla, biraz- cık, bir kaç şiiri düzeltelim:

Sayfa XXI.: Tapşırma dörtlüğü Hoca'da yanlış. Ben doğrusunu yazıyorum:

Pır Sultan Abdal'im dünya durulmaz

Geçti giden günler geri verilmez

Can vermeden şah katına varılmaz

Ben de bu yayladan şaha giderim...

Cahit Öztelli ... bu dörtlüğü ünlü buluşuyla uydurmuş:

..... durulmaz (a)

..... dönülmez (b)

..... ayrılmaz (c)

..... giderim (d)

Biraz önce de belirttiğimiz gibi, böylesi bir uyak biçimi, düzeni Öztelli'nindir, kimse sahip çıkmasın.

XXII. sayfanın sonundaki dörtlük:

«...»

Beyaz vücudumun bendi söküldü»

...

Öztelli'ye göre kara vücudun bendi söküldürse önemli değil, ille «beyaz vücudumun bendi söküldü» çok önemli. İlahi Hoca, bu dizenin aslını kulağına küpe yap da, ikinci baskıda düzelt:

«Tanrı yapısının bendi söküldü»

Sayın Cahit Öztelli, size küçük bir yardımım olsun ister misiniz?

XXV. deki şiir yanlış, bozuk, aslı, tamamı bende var,

XXVI. daki şiir yanlış, bozuk, aslı, tamamı bende var,

XLIII. deki şiire kılıçla saldırmışsın, aslı bende var, vereyim, doğrusunu yaz.

Pır Sultan'ın Mehmed ya da Mehmedmed adında bir oğlu yoktur. Herkesin bildiği, bütün alevilerin tanıdığı Pır Muhammed adında bir oğlu vardır. Alevi aşzında «Mehmed» olmaz, söylenmez. Tarikata aykırı düşer böylesi bir söyleyiş. Çünkü, Mehmed Sünni ağızdır. Pır Sultan, bir ocağın en büyük ozanı Sünni adını koyar mı öğluna? Sayın Hoca bu incelikleri bilmediği için

Muhammed'i Mehmed olarak veriyor şiirde. Ünlü ağıt (kitabın en bozuk şiirlerinden biri) şiirinin dördüncü dizelerine de eklemekte sakınca bulmuyor. Bir alevi bu satırları dinlese, okusa yazana da, okuyana da sanıyorum güzel sözler eder Öztelli. Eğer bir iki hazır derlemeyle yetinmeyip aleviler arasına gitseydiniz, her cenaze başında bu ağıdı dinlerdiniz. Çünkü Pır Muhammed, Pır Sultan'ın sağlığında ölmüştür. Nişanlıdır, düşünün yazın yapılacağına, güze kalmıştır. Gençler, yiğitler böyle zamansız ölürse hemen Sultan'ın oğlu Pır Muhammed gözler önüne gelir, Pır Sultan'ın oğlu için yaktığı ağıt okunur. Bütünüyle, eksiksiz, kusursuz elimdedir. Şuraya ben doğrusunu yazayım, siz kendiniz düzeltiniz:

Her seher her sabah ezan okunur

Ezan sesi kulağıma dokunur

Duyar düşmanların kına yakını

Uyan Muhammed'im sinem bülbülü.

Muhammed'in atı tavlada bağlı

Ananın atanın ciğeri dağılı

Kolu kolçaklıydı, dal yaprak çağlı

Uyan Muhammed'im sinem bülbülü.

Muhammed'in atı bağdan boşandı

İndi sağrı da yere döşendi

Kılıcı kalkarı eller kuşandı

Uyan Muhammed'im sinem bülbülü

Muhammed'in atın gaza koydular

Musalla taşını düze koydular

Etmedi düşünün güze koydular

Uyan Muhammed'im sinem bülbülü

Babası der ben bir koca beğ idim

Başı mor sümbüllü yüce dağ idim

Alaylar yığılmış hani yiğidim

Uyan Muhammed'im sinem bülbülü

Anası der ben bu derde doyamam

Uyumuştur, uyartmağa kıyamam

Emir Haktan geldi, öldü diyemem

Uyan Muhammed'im sinem bülbülü.

Pır Sultan Abdal'im nedip netmeli

Atlar eğlerenmiş, binip gitmeli.

Bahçelerde garip garip ötmeli

Uyan Muhammed'im sinem bülbülü.

Sayın Cahit Öztelli, bu şiirde alabildiğine uydurmalar yapmıştır. Hem öyle uydurmalar ki, kör parmağım gözüne: «yaza ahd ettiler, güze koydular?» Neyi koydular? Ne ön dizelerde var, ne son? Cenazeyi altı ay mı beklettiler? Bağlı dağılı, eğri sözcüklerini uyak gösteriyor bu şiirde. Alevilerin «Külhüvallahü...» gibi bildiklerini kime satıyor?

«Ölüm Hakkın emri, ölmüş diyemem» dize-

sindeki anlam nedir? Ölüm Hakkın emriyse öldü demelidir. Oysa, benim yukarıya yazdığım dizede, ölüm yoktur, Hakkın «çağırısı» vardır, «bana dön, gel oldu sana» denmektedir. Böylelikle Tanrıyla birleşme, bir olma, «Enel Hakk'a değinilmektedir. Sıradan bir ölüm değildir.

LVII. deki şiiriniz uydurma, yanlış, çarpık. Doğrusu bendedir.

79. sayfa: Vahit Dede defterinden alındığı söylenen şiir kesinlikle Pır Sultan değil.

«Her seher vaktinde güller dikelim

Dikip diktiğimiz yerde bitelim

Biz gönül terazisin hak bilelim...»

Bu şiire sizden başka kimse Pır Sultan adını yakıştıramaz. Belki Milliyet Yayınları'na «ben ilk kez buldum, ilk kez yayınlıyorum» demek zorunda kaldınız, o zaman hoşgörelim...

80. sayfadaki şiirin dördüncü dizelerinde uyak dize başındadır. Size göre şöyle:

..... gidelim (a)

..... verelim (b)

..... konalım (c)

..... derelim (a)

..... yiyelim (d)

..... çağralım (e)

Sayın Öztelli, otuz beş yılınızı bu işe vermişsiniz, yüz otuz beş yılınızı da verseniz, birşeye çıkmaz. Ben bu şiirin bütünü, aslını size vereyim, inceleyiniz, göreceksiniz ki, dördüncü dizelerdeki uyaklar satır başlarına gelir ve hepsi de (a) olmak durumundadır.

..... görelim gaziler İmam aşkına (a)

..... verelim gaziler İmam aşkına (a)

..... girelim gaziler İmam aşkına (a)

..... derelim gaziler İmam aşkına (a)

..... kıralım gaziler İmam aşkına (a)

..... Soralım gaziler İmam aşkına (a)

Cahit Öztelli, iki satırcık yazıya kızarak, büyük bir telaşa, korkuya kapılmış, hemen karşılık hazırlamış. Onun hazırladığı bir eseri saygısız dille yermişim! O da benim eserlerimi yermeye kalkırsa iyi mi olurmuş? Ben sizi yediğim için benim yerilmem ölçü olur mu a Hoca? Yerilen yerilir, övülen övülür. Hoş bizim sanatçılarımızın büyük kesimi böyle ya. Yansız, ölçülü, biçili elıştirenler bir elin parmağı sayısında.

Ben Öztelli'nin eserini yermeyen, Pır Sutan adına yapılan yanlışlıkları yerdim. Ben yayınladığım, yazdığım eserlerde böylesi bir yanlışlığa düşmedim ki siz de beni yeresiniz. Yeteneğimiz, becerimiz neyse onu yazdık. Suçlu da, suçsuz da, başarılı olan da olmayan da yalnız benim kendim.

Oysa siz yalnız sizi ilgilendiren bir yapıt koymuyorsunuz ortaya, dev ozan Pîr Sultan'ı yıkıyorsunuz. İslâm dünyasında yaşayan, söylenen Kamber, Ali'nin devesini güderdi, yederdi, çekerdi. Hızır ölçüsünde söylentilere adı karışan Kamber arabinin tek şiiri yoktur. Pîr Sultan'ın Kamber olarak adlandırıldığı da duyulmamıştır. Ozan Kamberoğlu ile Arzu ile Kamber hikâyesinin ilgisi yoktur. O nedenle yanlışlığı bir daha düzeltmek gereği vardır. Kamberoğlu üstüne bilgi vermeyi gerekli de görmüyorum. Bu işle uğraşacaklara salt bir ad, bir iz verdim, amacım bu kadardı. Sayın Öztelli, öyle güzel söz oyunları, benzetmeler yapar ki, kimse erişemez onun buluş düzeyine. Samitli Hürü Bacı'nın Balım Sultan üstüne söylediği şiiri, ağıdı «bala» sözüne bağlamak, yıllarını araştırmacıya vermiş birisi için birazcık ayıp olmaz mı? «Bala» sözcüğü Kars'ın bir kesiminde kullanılır, Erzurum'a taşar. Tarikat mensubu olanlardan hiçbir kimse «bala, balam» sözcüğünü kullanmaz. Çünkü, balam, balacık, bala küçültüçüdür. Yavrucuk anlamındadır. Oysa tarikatta her insan büyüktür. Namazı kılınarak, abdesti alınarak, şeriatı aşmış biri olarak doğmaktadır, karşılansaktadır. Samitli Hürü Bacı'nın bir kaç demesi daha vardır bende, ki bunlar da Balım Sultan üstüne. Şiirin başlanğıcında sesleniş bellidir.

«Felek nasıl kıydın Balım Sultan'a?» diyen bir dizeden «yavrusu ölmüş te, balası ölmüş te ona sesleniyor» yorumunu nasıl çıkardınız? Kırk yıl düşünse insan, bulamaz böylesi bir yakınlığı?

Hürü Bacı'nın dilindeki işleklik, fes ve benzeri şeyler Balım Sultan'la yaşıt olmadığına kanıt sayılıyor. Acaba, Balım Sultan çağının, uzak bölgelerdeki dilini vakanivüsler, dilciler mi saptıyordu? Bugün bile kendini edebiyatçı sayanlar bölgeliğe takılır kalırlar. «Böyle dil olur mu? Uydurma», derler, dediler. Fes ile, halk ağzında işlenmiş, oluşmuş dil ile Hürü Bacı hakkında yargıya varmak tutarsızlık olur. Hürü Bacı'nın bölgesi belli, Öztelli'nin gitmesini salık veririm. Sivas'a gitmemiş ama, belki Posof - Hanak bölgesine gider.

«Ne zaman bey oldun» dizesine takılıyor. Beylik deyince Osmanlı beyliği aklına geliyor. Öztelli bilmiyor ki, Roma'nın toga virilis'ini giyenlerle, bizim «kolu kolçaklılar»ımız birdir. Demek istediğim şu, bir insan, bir erkek buluş çağına girince, kız sevince «bey» olur. Hürü Bacı'nın tarikatı kişiyi kişi olarak bey sayar. Paşalık, krallık, derebeylik tarikatın dışında kalır. Nedense Cahit Öztelli «bey» deyince derebeylik anla-

mış. Sayın Öztelli, benim verdiğim üç bölümük derleme şiirde «bir hece fazla» demiş durmuş. Acaba kendisinin «Pîr Sultan'ımı hiç okudu mu? Kaç hece fazla

«Dedemi astılar kanlı Sivas'ta (11 hece)

Darağacı ağlar ağlar Pîr Sultan deyü (13 hece)

«Derviş dediğin arıdır özü (10 hece)

«Adım Pîr Mehmed, pîrim Alidir (10 hece...)

Cahit Hoca'nın heceleri baştan başa böyle. Çünkü yarısı Pîr Sultan değil, Hocamızın uyak tizliği, uyanıklığı yok.

Cönk işini de, cenk işini de sayın Cahit Öztelli'ye bıraktık. Ben kimseden üstün olduğumu söylemedim. Yanlışları gördüğümü söyledim. Gerçek bir araştırmacı, gerçek bir halk edebiyatı uzmanı, böylesi uyarıları kazaç sayar, ilgi, ilişki kurar, yararlanma yolları, köprüleri oluştururdu. Cahit Öztelli, kendine özgü sözüyle «dün okula gitmeden, bugün üstat» geçinmekten söz eder. Şunu söyleyim ki eski yazıyı okurum. Bu işleri bilenlere yardımcı olmak benim için daha yararlı olandır. Yalnız, şunu bilmeli, öğrenmeli ki, Cahit Öztelli gibi şundan bundan değil, yerinden kaynağından derlenmiş nice şiir ve ozan var elimde. Bunları bezirganlıklar saltanatı bittikten sonra yayınlıyacağım.

En eski yazmalardan birisini, bu işin üstesinden gelecek yetkisi olanlarla birlikte inceledik. Yazmanın 800 yıllık olduğunu söyleyenler, böylesi eserleri toparlanakla yükümlü olan kuruluşun başındakilerdir. Yazma elimdedir. Öztelli isterse kendisi de görebilir. En büyük dedemiz olduğu söylenen adam, bu en eski yazmayı Semerkant'ta yazmıştır. İkinci eski bir yazma da, Budin kalasında asker olarak bulunan dedelerimden birinin oradaki yazmasıdır. Budin alındıktan sonra, söz sohbet başlar asker arasında. Söz Alevî - Sünnî tartışmasına dönüşür. Büyük dedemiz de söylenenleri yazar. Bunun dışında bir hayli yazma var elimde... Bu yazmaları sökmek, anlamak, hele el yazılarını okumak benim çağım-dakiler için elbette güç. Yetkili mi saymalıydım kendimi?

«Hey ağalar hangi birin söyleyim»

demekten başka çıkar yol yoktur Öztelli'nin Pîr Sultan'ı için. Karacaoğlan'ın:

«Mardinden de Karacaoğlan Mardin'den»

dizesini alıp

«Mardinden de Karac'oğlan Mardin'den»

diyeceğine, Pîr Sultan yazacağına, kendine adıyla çağrı «Uyan Baba» adında bir eser yazsa daha iyi ederdi.

İSTANBUL YATIRLARI

III *

Yazan : Prof. Dr. M. Kemal ÖZERGİN

I.
İstanbul câmileriyle ilgili küçük bir eserinde, eski şeyhülislâmlardan Sıdkî-zâde Ahmed Reşid Efendi de, çağında bilinen İstanbul yatırılarından bir kısmını toplayan bir derlemeyi vermiştir.

Ahmed Reşid Efendi, XVIII. yy sonları ile XIX. yy başlarında Osmanlı ülkesinde yaşamış bir din bilginidir. Ordu kadısı Mehmed Sıdkî Efendi'nin oğludur. 1758'de İstanbul'da doğdu. Medrese öğrenimi bitince, İlmîye yoluna girdi. Önce müderrislik, sonra sırasıyla İzmir, Ordu (Temmuz 1806) ve Bilâd-ı Erba'a kadılıkları yaptı. 1813 Ocağında Mekke, 1816 Şubatında İstanbul pâyelerine yükseltildi. Yine 1816'nın Eylül - Kasım süresinde Anadolu ve 1817 ile 1822 yıllarında da iki kere Rumeli kadiaskerliklerinde bulundu. Süresi dolan Yâsinci - zâde Abdülvehhâb Efendi yerine, yaklaşık 11 ay şeyhülislâmlık orununa oturdu (11 Kasım 1822 - 25 Eylül 1823). O sırada bilgileri koruması, sürülenleri Mahmûd Han'a başışlatmasıyla saygı kazandı. Kalan ömrü, Rumelihisarı'ndaki konağında geçti. 14 Eylül 1834 günü 76 yaşında İstanbul'da öldü. Kabri, Eğrikapı yakınındaki Tokludede mezarlığı'ndadır. «Tuhfetü'r-Râgibin (İsteklilerin armağanı)» adında küçük bir eseri vardır (1).

İstanbul yatırıları için ayrı bir kaynak olan Tuhfetü'r - Râgibin, Ahmed Reşid Efendi'nin 74 gibi ilerlemiş yaşta, kaleme aldığı küçük bir eserdir. Bu, aslında ayrı bir çalışma olmayıp, Ayvansaraylı Hâfız Hüseyin Efendi'nin (ölm. 1786), 1779 yılında yazımını bitirdiği «Hadîkatü'l-cevâmi (Câmil bahçesi)» adlı kitabının özetidir. O değerli eser ise İstanbul'un, yazıldığı yıllarda içinde namaz kılınan câmilerini tanıtır ve haklarında kısa bilgi verir. A. Reşid Efendi'nin, yazımını Ocak 1833'de bitirdiği, küçük eserinin bu konuya yeni bir şey getirdiği söylenemez. İşte, önceki bir eserin özeti olan Tuhfetü'r - Râgibin'in başlarında, İstanbul yatırılarından sâdece sahâbeler'e âit olanları, küçük bir cedvel halinde ayrıca derlenmiştir. Bu durumda, elimizdeki cedvelcik 1832 yılı sonlarında İstanbul'da hazırlanmış oluyor.

Ele aldığımız metin, kendinden yarım yüzyıl önce İstanbul câmilerini tanıtan bir araştırmacının

özetlenmesinden çıkmış dinî nitelikteki esercîğin sahâbeler bölümüdür. Ayrıca bir başlığı bulunmayan bu bölüm, iki kesim sayılabilir. Metinde önce, başta Zeyd-oğlu Ebû Eyyûb Hâlid ile öteki sahâbeler'in kabirleri sıralanmış ve arkasında bunların gerçek olup-olmadıkları üzerinde kısaca durulmuştur. Burada, İstanbul'un Eyüp, Ayvansaray, Eğrikapı ve Zencirlikuyu semtlerinde bulunan on bir sahâbe kabrinin yeri tarif ediliyor. Tuhfe'nin bu bölümünün kaynağı, adigeçen Hadîka'nın ayrı yerlerinde verilmiş küçük bilgiler ile yazarın belki kendi gözlem ve incelemeleri olacaktır. Metne sonradan, düzeltme veya ekleme yapılmamıştır. Elimizdeki derleme, şeyhülislâmlık orununa yükselmiş din bilgini bir kişinin konumuzdaki görüş ve bilgisini bize göstermektedir. Bu bakımdan, sahâbe mezarlarının gerçekliği hususunda daha titiz bir tutum içinde, bu küçük cedveli meydana getirdiği düşünülebilir. Nitekim burada, benzer cedveldekilerden daha az sahâbe kabri üzerinde durulmuştur.

Tuhfetü'r-Râgibin'in İstanbul devlet kitaplıklarında, güvenilir şu iki elyazması vardır :

1. Aliemiri yazması : Millet Umumî kitaplığı'nın Aliemiri bölümünde (Tarih, nr. 928)'dir. Mukavvadan, miklepsz, bezemesiz, çok basit bir cilt içinde, toplam 21 yaprak olup, sayfada 27 satır vardır. 180 X 252 mm ölçüsündedir. İnce, açık samansarı renkte, az aharlı Avrupa kağıt üzerine ufak boy ta'lik ile yazılmıştır. Cedvel çekilmemiştir. Elyazmasının durumu iyicedir. Yazmanın sonunda, hem yazımı bitirmeyi ve hem de temize çekmeyi gösteren, kıyası «Sıdkî-zâde Ahmed Reşid, 1248 Şa'bân ayında sözü bitirdi» anlamında arapça bir kayıt ile yine bu yolda söylenmiş «Tam târih olur mergûb Tuhfe'ye» mısraı bulunuyor. Buradaki «mergûb» kelimesi «bced hesabıyla tarihtir. Kayda göre kitapçıgım yazımı, 1833 Ocağında İstanbul'da bitirilmiş ve müellifi elinden çıkmış oluyor.

2. Esadefendi yazması : Süleymâniye Umumî kitaplığı'nda (Esadefendi, nr. 2411)'dir. Güzelce cildinin yanları bez, kenarları ve sırtı kahverengi meşindendir. 145 X 234 mm boyunda ve toplam 34 yapraktır. Her sayfada 23 satır var. Cedvelsiz-

ISPARTA PE YÖRESİ'NDE HALICILIK

Yazan : Muhsin DURUCAN

Isparta Merkeziyle, tüm ilçe ve köylerinde hemen her evde halı tezgâhı kuruludur. Bu tezgâhlarda tüm yurtta namı olan ISPARTA HALISI dokunmaktadır. Bu dokular yurdun ihtiyacına cevap verdiği gibi, dışarıya da ihraç edilmekte ve böylece yurt ekonomisine önemli bir katkı olmaktadır.

Bu çalışma öyle ki çoğu evler için bir geçim kaynağı olduğu gibi, bazıları için de bir meşgale durumu görünümündedir. Isparta il merkezi ile ilçeleri dükkânlarının büyük bir çoğunluğu halı ipliği satan, halı alıp satan ve halı malzemesi yapan, satan işyerlerinden oluşmaktadır. Ayrıca yurdun hemen her yerinden toptan halı alan tüccarlar gelmekte ve buradaki tüccarlarla anlaşarak halı almaktadırlar. Alınan halılar hergün nakliyat anbarlarının kamyonlarının dağ gibi yüklenmesiyle, Isparta dışına çıkarılmaktadır. Ayrıca Ispartada ve ilçelerinde haftanın belli günlerinde halı pazarı kurulur, sabahları buraya halı getiren taşıtlar dikkati çeker. Burada Sümerbank halı müessesesi de olup kaliteli ölçüde halı imâl etmektedir. Ayrıca halı ipliği fabrikaları da bulunmakta bunlarda da binlerce işçi çalışmaktadır.

Tezgahda halı dokunup kesildikten sonra gerekli kirkım yapılır, yıkanır ve böylece daha cazip bir görünüm arzeder satılacak olanları için. Ama evde kullanılması için daha ömürlü olması hesaplanarak, kirkım ve yıkama işleri yapılmaz.

Halılar cinslerine, dokularına ve büyüklük durumlarıyla diğer çeşitlerine göre değişik isim alırlar. Bunlardan en büyük olanlarına taban, ondan küçük olupta iki parçalı olanlarına kelle, bu-

Halı dokuyan Ispartalı bir genç kız

nun küçüklerine seccade denilmektedir. Ayrıca divana serilmek amacıyla dokunanlarına divan, sandalye ve koltuklar için dokunanlarına paspas, salon ve merdivenlere serilmek için dokunanlara yolluk ve ayakkabıları silmek amacıyla dokunanlara da silgi denir. Ayrıca fotoğraf, harita ve resimlerin yansıtıldığı duvara asılanları da vardır. Bunlara da pano adı verilmektedir. Motifsiz olanlarına düz, köşelerinde gülü olanlarına köşegüllü, köşelerinde gülü olup, ortasında da bir motif bulunanlara köşe göbek, halının tüm sahında aynı motif hâkimse buna serpm, basit ve tektip motiften oluşmuş halılara da karpuz ismi verilmektedir. Bunlar dışında başka başka isimler almış olanları da yok değildir.

Isparta ve Senirkent'te bu bölgeye has giysiyle halı tezgâhına oturan kızların halıya atkarakı düğümü bastırmak için vurdukları kirkit başlı başına bir folklor dalını dile getirir.

[3.] Ebû Şeybetü'l-Hudrî, radiyallâhu 'anh, ve

[4.] Hamd el-Ensârî, radiyallâhu 'anh, merkad-i şerifleri Ayvansaray kapısı dâhilinde Toklu-dede mezâristânı'nda müstakil türbede.

[5.] Ebû Sa'îd el-Hudrî, radiyallâhu 'anh, merkad-i şerifleri Kahriye câmi'i ittisâlinde 'Ali-paşa medresesi kapısı dâhilinde.

[6.] Câbir ibni Semre, radiyallâhu 'anh, merkad-i şerifleri dâhil-i Bâb-ı Ayvansaray, Kocamustafapaşa-yı 'atik câmi'i'nde.

[7.] Muhammed Ensârî, radiyallâhu 'anh, hâric-i Bâb-ı Ayvansaray, Hadîcesultân sarayı mukabilinde mekteb tahtında.

[8.] Hemşîre-zâde-i Hazret-i Hâlid Hâfir, radiyallâhu 'anhümâ, merkad-i şerifleri Eğrikapular beyninde.

[9.] Şa'be, radiyallâhu 'anh, merkad-i şerifleri Eğrikapu mescidi mukabilinde 'Arabhekîm-zâde 'Ali Efendi'nin mektebinde.

[10. — 11.] Hazret-i Hâlid hâdimleri Hasan ve Hüseyin, radiyallâhu 'anhüm, birisi Hasan-hüseyin mescidi'nde ve biri mescid kapısı mukabilinde vâki' yokuşun orta yerinde müstakil türbede, deyü bu iki zâtı sâhib-i Hadîka, Târîh-i Seyyâh'dan nakl etmiş.

Hazret-i Hâlid, radiyallâhu 'anh, kabri enverleri mahalli zann-ı gâlibe cümleden 'akrebdir. Zîrâ Hazret-i Mu'âviye, radiyallâhu 'anh, elli bir târihinde Kostantiniyye'ye 'asker irsâl ve Yezîd'i ser-'asker eyledikde ol 'askerde Hazret-i Hâlid ma'iyet buyurduğu Yâfi'i ve Hamîs târihleri ve Târîh-i Sağîr'de mestûrdur.

Mâ'dâda, anlardan tevârih-i mezkûrede bahs olmayup ve âhar mu'temedün 'aleyh mahalde zikr olunduklarına zafer bulunamadı. Lâkin 'asker-i mezkûrda mâ'an gelüp, bu mahallerde medfû olmaları dâire-i ihtimâlden hâric değildir. el-'İlm 'inde'llâh el-habîr. Be-her hâl kabirleri 'alâmetleri müzekker olup, bi'l-husûs ervâh-ı tayyibelerine du'â ve ihdâ-i tilâvet-i Kur'ân-ı 'azîme sebep olmağla menfa'atden hâli olunmaz.

(*) Önceki yazılar için bk. TFA, XII/237 (Nisan 1969). 5249 - 5251; TFA, XII/243 (Ekim 1969). 5419 - 5421.

(1) Hayatı için bk. Mehmed Süreyyâ : Sicill-i Osmani. II. [İstanbul] 1311. 392. sa.; İlmîye Sâlnâmesi. [İstanbul] 1334. 586. sa. (nr. 103).

DERGİMİZİN ANKARA'DAKİ

SATIŞ YERLERİ

Dergimiz Ankara'da Kockbeyoğlu Pasajı'nda Aydın, Sakarya Caddesinde Bilgi, Sosyal Pasajı'nda Hat, Zafer Çarşısında Dergâh kitabevlerinde satılmaktadır.

Ankara okuyucularımıza duyururuz.

T.F.A.

Türk Halk Dansları Eğitim Merkezi Resmen Kuruldu

Geçen yıl Ankara'da toplanan Dr. Metin And, Hikmet Şimşek, Muammer Sun, Ferit Tüzün ve İhsan Hınçer'den oluşan Halk Oyunları Yüksek Danışma Kurulu, Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlı bir Türk Halk Dansları Eğitim Merkezi kurulmasına karar vermişti.

1975 Mali Yılı bütçesine bu amaçla 1,5 milyon lira ödenek konulmuş ve Ankara'da Küçüksat Cad. Bankaevleri Durağı, No. 115 teki tutulan bina çalışmalara göre hazırlanmıştır.

Bu defa 18 Mart ve 12 Nisan 1975 tarihlerinde seçici kurul karşısında, gazetelere ilân verilerek başvuranlar arasında seçme sınavları yapılmış, oyun elemanı olarak 60 a yakın genç kız ve erkek seçilmiştir.

Kızlarda yaş 16 - 20, boy 1.60 ve yukarısı, erkeklerde yaş 16 - 22, boy 1.70 ve yukarısı ile düzgün bir fizik ve yüz görüntüsü, ilse ve dengi okulları bitirmek veya ortaokulu bitirmiş ve tahsil hayatına son vermiş olmak şartı aranmıştır.

Türk Halk Dansları Eğitim Merkezi'ne başvurular diler, teşebbüs sahiplerini ve yöneticilerini kutlarız.

T.F.A.

ÜVEY KIZ MASALI

Derleyen : Numan KARTAL

(Anlatan: Şaban Candan, Bakırlı köyü - Kandıra, 1957).

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde. Vay neler varmış vay neler varmış. O zamanlarda da şimdilerden Tanrı'nın kulu daha çokmuş. Çok olanlar arasında da bir kadın ile bu kadının üvey bir kızı varmış.

Bir gün kadın ekmek yapmış, kızın koltuğuna vermiş, babanla ormana oduna git, demiş, Kız babası ile koyulmuş yola, varmış ormana. Başlamışlar çalışmaya. Çalıştıkça yorulmuşlar, su içecekleri gelmiş. Kız dayanamamış, baba su nerede var, demiş. Babası kızım ekmeği tekerle, bu ekmeçik nereye giderse su oradadır, demiş. Ekmecik tekerlenmiş, bir pınara gelmiş. Kız da peşinden pınara inmiş. Susağını su doldurmuş, omuzuna vurmuş. O sırada pınarın başındaki kavakta bir kuş ötmüş, kıza:

— Evinden kaç, demiş.

Kız da kaçmış, az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Akşam olmuş, bir ağacın tepesine çıkmış. Almış eline susak kabağını, vurmuş eliyle kabağına «Tın tın kabacığım, beni dağlarda bırakan babacığım», demiş.

Sabah olmuş, bir çeşmeye gitmiş. Çeşme bana su ver, demiş. Çeşmenin yalağında bir kurbağa vırak vırak ötmeye başlamış, benim pisliklerimi temizlersen su veririm, demiş. Kız temizlemiş, suyu almış, yola koyulmuş. Karnı acıkmış, bir fırıncıya denk gelmiş, fırıncı dayı bana ekmek ver, demiş. Fırıncı, benim külçeğizlerimi süpürürsen veririm, demiş. Kız süpürmüş, ekmeği almış, yola koyulmuş. Yolda bir elma ağacı görmüş, elmaları yerlere dökülmüş. Elma ağacı

cı bana elma ver, demiş, Elma ağacı da kuru dallarımı ayıklarsan veririm, demiş. Kız ayıklamış, elmaları almış, yola koyulmuş. Ama elma ağacı arkadan sakın elmaları dişleme, diye bağırmış.

Kız hem gider hem elmalara bakarmış. Sonunda bir yaşlı kadına konuk olmuş. O kadının da yılanları ile çıyanları varmış. Kadın mahalleye gitmiş, kız onları bir güzel doyurmuş. Kadın gelince eve yılanlar çıyanlar dile gelmişler, kadına seslenmişler:

— Nine nine, Ayşe Ablamız bizi bir güzel doyurdu. Allah da onu doyursun, ne muradı varsa versin!

Yaşlı kadın sormuş, muradın nedir, demiş. Kız, yuva kurmak bir, zengin olmak iki, demiş. Yaşlı kadın kızım demiş, yuvan elmanda, zengin olmak dileğin bende. Sonra kıza almış, bir suyun başına gitmiş. Kadın yatmış, biraz uyuyacağım, demiş. Pınarı gözetle, ak su gelince beni uyandır, demiş. Kız da öyle yapmış, ak su gelince kadını uyandırmış. Kadın, suyun akıntısına bir sandık tutmuş, sandık altınla dolmuş. Sandığı kıza vermiş, bir kuş olup gitmiş. Kız kalmış bir sandık altınla başbaşa, şaşırıp kalmış bu işe. Ama bir muradı gerçekleştiğinden girmiş sevince. Derken yola koyulmuş, bir ses elindeki elmayı pınara at, üçe kadar say, demiş. Öyle yapmış kız, atmış elmayı pınara, saymış üçe kadar. Dönüp bakmış geriye, bir de ne görse, tuvana bir delikanlı suyun içinde. İkinci dileği de gerçekleşmiş.

Kız, demek benim kısmetim senmişsin, demiş. İkisi birlikte gelmişler babalarının evine. Düğün dernek kurmuşlar. Muratlarına ermişler.

Yıllık abonesi : 36

altı aylık abonesi : 18

liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 5, £ 2, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir

Dizgi ve baskı :
YÖRÜK MATBAASI
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Akrasay — İstanbul, Tel. : 22 49 74

Bir Sözlük, Bir Araştırma :

«TÜRK ARGO SÖZLÜĞÜ» ÜZERİNE

(FERİT DEVELİOĞLU, «Türk Argo Sözlüğü»,

Ankara, Bilgi Yayınları : 104, Sahife 276. Genişletilmiş beşinci basım)

Yazan : Aydıll EROL

— II —

Giydirmek (tr. f.) vurmak, döğmek

Göt tokuşturmak (tr. dey.) sıkı fıkı olmak

Göz banyosu (tr. lat. dey.) kadınları, kızları seyretmek

Gözüne yandıgımın : sevgi veya alçaltma sözü

Günah çıkarmak : (far. tr. dey.) içki içmek (bk. kafayı çekmek)

Günah çocuğu (far. tr. dey.) evlilik dışı olan çocuk (bk. piç, fırlama, aşk çocuğu, cumartesi çocuğu)

Gündüzlü : (tr. s.) gündüzleri içki içen kimse

Hacıbaba tekkesi : (dey.) girenin çıkanın belli olmadığı yer (bk. dingonun ahır, sikki baba tekkesi, yolgeçen hanı)

Hamamcı olmak : (ar. tr. dey.) gusül abdesti alması gerekemek (bk. arabayı devirmek)

Hanot : (ar. i.) dükkâncıların kendilerine yeni müşteri getiren kimselere verdikleri komisyon

Hanzo : (i.) ahmak, budala, şersem (bk. hırt, hırbo)

Hapaz, apaz : (erm. i.) ele geçirilmiş, bahşiş olarak alınmış şey

Hapazlamak, apazlamak : (erm. tr. f.) zorla elde etmek, yakalamak, avuçamak

Hapı yutmak (ar. tr. dey.) kötü bir duruma düşmek

Hap yapmak (ar. tr. dey.) burun karıştırmak

Harbi keriz marşandiz (dey.) «doğrusu şu ki» anlamında

Hariçten gazel okumak (ar. tr. dey.) üstüne görev olmayan şeye karışmak

Hastane (şof. arg.) stadyum

Hasta olmak? çok kızmak, öfkelenmek (bk. uyuz olmak)

Hava almak (ar. tr. dey.) bir şey elde edememek

Hava vermek (ar. tr. dey.) gururlanmak (bk. hava basmak, poz yapmak)

Hayati kaymak (ar. tr. dey.) çok kötü durumda olmak (bk. Allah'a yan bakmak)

Haybeye talim (dey.) boşu boşuna uğraşmak (bk. akıntıya kürek çekmek, Kızılay'a çalışmak)

Hayvan gibi (ar. tr. dey.) kaba, akılsız, beceriksiz, iri yarı

Hayvan herif (ar. s.) kaba saba adam anlamında hakaret olarak kullanılır.

Hayvan terli olmak (ar. tr. dey.) kandıramazsın, olmaz, hayır anlamında

Helâl olsun (ar. tr.) aşk olsun, aferin, çok yaşa anlamlarında

Herifçioğlu (ar. tr. i.) konuşma sırasında hareketlerine kızılan veya kendisinden beklenmeyen bir işi beceren kişi için kullanılır.

Hıyaraleyhisselâm (ar. s.) kaba saba, yontulmamış kimse (odunaleyhisselâm, hıyar, hıyar-ağa)

Hokkabaz (far. s.) iki yüzlü, sahtekâr, güvenilmeyen kişi

Irgalamak (tr. f.) ilgilendirmek «o dava beni irgalamaz»

İslatmak? (tr. f.) kutlamak

İçeri girmek (tr. dey.) zarar etmek

İflâhını kesmek (ar. tr. dey.) güçsüz, kuvvetsiz duruma getirmek

İmam tahtası (ar. tr. dey.) göğüs kafesi.

İpini koparmak (tr. dey.) başıboş olmak

İskele babası (ita. tr. dey.) iri yarı adam

İş almak (tr. dey.) 1. bir kız veya kadınla buluşup gezmek. 2. angarya yapmak

İşini almak (tr. dey.) bir kız veya kadınla buluşup gezmek

İşkilli büzük dingilder (far. tr. dey.) «bir şeyden korkusu olan sürekli korku içindedir» anlamında

İt baytarı (tr. ar. dey.) hakaret için kullanılır

İyi muz (tr. ar. dey.) filimlerdeki öpüşme ve sevişme sahnelerinde söylenilir

İyi yere dükkân açmak (tr. ar. dey.) hoş gitmeyen bir durumda gösterilen tepki «ooo! iyi yere dükkân açtık, önüne gelen mangiz diye asılıyor»

İzmarit (gr. i.) sigaranın içildikten sonra kalan dip kısmı (kotik)

Kabak (i.) 1. kel, dazlak 2. enayi, şersem

(bk. balkabağı)
Kafadan çatlak (gr. tr. dey.) deli (bk. kafadan kontak)
Kafadan kontak (gr. tr. dey.) deli (bk. kafadan çatlak)
Kafası bozuk olmak (gr. tr. dey.) üzüntülü olmak
Kafasına saksı düşmek (gr. tr. dey.) aptal, sersem, budala
Kafasının tıpası atmak (gr. tr. dey.) sinirlenmek, öfkelenmek
Kafa şişirmek (gr. tr. dey.) çok konuşarak birisini rahatsız etmek (bk. dırdır etmek, kafa ütölemek)
Kafa (yı) çekmek (gr. tr. dey.) içki içmek
Kalık (tr. s) evde kalmış kız
Kaplumbağa (i) Wolkswagen araba
Kaput (i) prezervatif
Kaput gitmek (dey.) pişti oyununda hiç kağıt alamamak
Kaşar (s.) fahişe «sen bilmezsin o ne kaşardır» (bk. sürtük)
Kaşarlanmak (f.) tecrübe kazanmak
Katana (macarca) iri yarı kadın
Kayıntı yapmak (tr. dey.) yemek yemek (bk. zilliyi kırmak, tıknamak)
Kayışmak (tr. f.) münasebette bulunmak (kadınlar için)
Kazıklanmak (tr. f.) aldatılmak
Keçileri kaçırarak (tr. dey.) çıldırmak, delirmek
Kefeni yırtmak (ar. tr. dey.) ölümden dönmek
Kelek numara (dey.) uygunsuz davranış «abi yer miyiz öyle kelek numarayı?»
Kendini dağıtmak (tr. dey.) kendini kapıp koyvermek
Keçke kuyruk (dey.) asalak (bk. kıkuyruk)
Keççelemek (şof. arg.) durak dışından yolcu almak
Kereste müdürü (ar. dey.) anlayışsız, terbiyesi kit, kaba saba kimse
Kıkuyruk (dey.) asalak (bk. keçekuyruk)
Kırıştırmak (tr. f.) flört etmek (kadınlar, kızlar için)
Kızılay'a çalışmak (tr. dey.) boşu boşuna uğraşmak (bk. akıntıya kürek çekmek)
Koçum benim (dey.) sevgi, övgü sözü
Ko ..... rahvan gitsin. aldırma, önem verme.
Kokana (gr. i.) gayri müslim yaşlı ve çirkin kadınlar için söylenir

Kollamak (tr. f.) 1. himaye etmek 2. gözetlemek
Koltuk çıkmak (dey.) avanta vermek
Komaya girmek (gr. tr. dey.) aşırı derecede eşrimek (bk. zom olmak, bulut olmak, pilot olmak, ruh gibi olmak, leylâ olmak)
Konser vermek (fr. tr. dey.) kusmak
Kotik (i) sigaranın içildikten sonra kalan kısmı (bk. izmarit)
Köfteyi çakmak (dey.) gizli bir işi farketmek (moruk köfteyi çaktı)
Köroğlu (i.) evdeş, zevce
Kulis atmak (fr. tr. dey.) tesir altında kalmak o zeki çocuktur, ama çabuk kulise gelir.)
Külüçü (i) kumarhaneci
Kuş talebe (tr. ar. dey. ögr. arg.) dersinin dışında başka bir şeyle uğraşmayan öğrenci
Kül yutmak (tr. dey.) aldanmak (bk. kafeslenmek, tavlanmak, yemek, tongaya düşmek)
Lâfa limon sıklamak (dey.) konuşmayı en olmaz yerinde kesmek
Lâfa omuz vermek (fr. tr. dey.) konuşmayı dikkatle dinlememek
Lâf ebesi (fr. tr. dey.) çok konuşan, çenesi düşük kimse
Lâf salatası (fr. tr. dey.) Saçma sapan, ipe sapa gelmez konuşma
Mahallebi çocuğu (ar. tr. dey.) nazlı çocuk (bk. hanım evlâdı)
Makaraya almak (dey.) alay etmek, eğlenmek (bk. gırgır geçmek, dalga geçmek)
Makaryos (i) yüz numara, kenef
Makinayı bozmak (ital. tr. dey.) isal olmak
Mamçak (s.) alık, aptal, sersem, bön
Mandıepsiye basmak (gr. tr. dey.) aldanmak (bk. tongaya basmak)
Markopaşa (bk. dert babası)
Marsık (s.) esmer
Masaj yapmak (fr. tr. dey.) bir kadın veya kızı ellelemek, okşamak
Mektebe vermek (ar. tr. dey.) satmak (bk. okutmak, mektep etmek)
Mihşıçtı (s.) cimri, pinti, varyemez
Morararak (tr. f.) utanmak
Musulukçu (tr. s.) cami musluklarında abdest alanların ceketlerini veya paralarını çalan kimse
Nah kafa Merzifon eşeği (dey.) kalın kafalı, anlayışı kit anlamında
Nallı kuzu (dey.) eşek eti
O biçim (dey.) kötü iş veya kimse
Odunaleyhisselâm (s.) anlayışsız, kaba saba

(Bk. hiyareleyhisselâm)
Ofsayt (i.) biçimsiz durum
Ofsayta düşmek (dey.) biçimsiz duruma düşmek
Ortakatta kıracı var (dey.) gebe kadınlar için kullanılır.
Ördek yalağı (çingenelerde) kadın tenasül uzvu (bk. su eleği)
Paçayı düzmek (tr. dey.) giyime çeki düzen vermek
Paçayı kurtarmak (dey.) bir işten sıyrılmak
Palazlanmak (f.) maddî durumunu düzeltmek
Pandik atmak (erm. tr. dey.) parmak atmak
Pasa çalışmak (dey.) sürekli çalışmak
Papaza borç vermek (dey.) def-i hacette bulunmak
Pasaklı raziye (dey.) pasaklı kadınlar için kullanılır (bk. sümüklü raziye)
Pas geçmek (dey.) pişti oyununda, elinde yerdeki kağıdı tutan kağıt olduğu halde başka kağıt oynamak (bk. pas geçmeli)
Paspal (s.) kötü giyinmek
Pergelleri açmak (dey.) büyük adımlarla yürümek (bk. arşınları açmak)
Pinemek (tr. f.) boş oturmak, miskin oturmak (bk. sinek avlamak, havyar kesmek)
Posta koymak (dey.) tehdit etmek (bk. kafa tutmak)
Poz yapmak (dey.) gururlanmak (bk. hava basmak, hava vermek)
Ramazanı kesmek (ar. tr. dey.) maddî sıkıntıdan kurtulmak
Reklam etmek (dey.) herkese söylemek
Ruh gibi olmak (ar. tr. dey.) aşırı derecede eşrimek (pilot olmak, dut gibi olmak, zom olmak)
Sadrzamin sol t... (dey.) kendini beğenmişleri aşağılamak için kullanılır
Salak apti (dey.) salak, bön, aptal
Sallamak (tr. f. şof. arg.) araba kullanmak
Sallanmak (tr. f.) oyalanmak
Sersem s... tohumu (dey.) salak, bön, aptal
Sıcak (i) hamam
Sıvışmak (tr. f.) kaçmak (bk. tüymek)
S... çarşafa dolaşmak (tr. far. dey.) şaşırarak, aptallaşmak (bk. şabanlaşmak, çuvallamak)
S.... .. canım cennette olsun (dey.) çalışmadan her türlü nimete sahip olmak isteyenler için söylenir
S..... .. Kasımpaşa (dey.) «dünya umurunda değil, kimseye aldırmam!» anlamında.

Sikkibaba tekkesi (dey.) girenin çıkanın belli olmadığı yer (bk. yol geçen hanı, dingonun ahır)

S..... git! def ol anlamında
Sinek avlamak (tr. dey.) boş oturmak (bk. pinemek, havyar kesmek)
Sivil (i) çıplak
Soğuk nevâz'l (tr. ar. dey.) soğuk kimse (bk. buzdolabı, frigo)
Sotalamak (f.) gizlemek, saklamak
Suyu ısınmak (tr. dey.) sonu gelmek
Sümüklü raziye (dey.) dağınık, pasaklı, pis kadın (bk. pasaklı raziye)
Sürtük (tr. s.) ahlâkça düşük kadın
Şabanlaşmak (tr. f.) aptallaşmak
Şamar oğlanı (dey.) herkes tarafından aşağı görülen kimse
Şarjetmek (f.) anlamak «kafa şimdi şarjet» (bk. çakmak, çakozlamak)
Şaşkın bakkal (dey.) salak, aptal, bön, sersem, enayi
Tabanları yağlamak (dey.) kaçmak (bk. tüymek)
Tatava (i.) zırlı «kes şu tatavayı»
Tavına düşmek (tr. dey.) uygun gelmek
Tebelleş olmak (dey.) musallat olmak, ısrar etmek, rahatsız etmek (bk. başına ekşimek, askıntı olmak)
Tek tabanca (dey.) yalnız, tek başına olmak
Temize havale etmek (tr. ar. dey.) sona erdirmek, hiç kalmamak (para)
Tıknamak (tr. f.) yemek yemek (bk. kayıntı yapmak)
Tınmamak (tr. f.) aldırılmamak, ilgilenmemek
Tilt olmak (dey.) sinirlenmek, öfkelenmek (bk. bozulmak, uyuz olmak, gıcık olmak)
Tokatlamak (tr. f.) birinden para koparmak (bk. sızdırmak, sövüşlemek)
Tuştu gibi olmak (far. tr. dey.) aşırı derecede yorgun olmak
Tünel geçmek (dey.) alay etmek, eğlenmek
Ufaklık (S.) bit, bozuk para
Uyan babaya gelmek (tr. dey.) durumdan geç haberi olmak
Uzun şase (tr. ?) süzgeçli sigara
Vehbinin kerrakesi (dey.) gizli maksat (düşünce, şey) «anlaşıldı şimdi vehbinin kerrakesi»
Vites değiştirmek (dey.) kekeleyememek
Yalak (tr. s.) ahlâkça düşük kadın (bk. çürük)

ÇOLAKLI'DA SEYİRLİK OYUNLARI

Yazan : Ertuğrul TAYLAN

Kına gecesi kızların kadınların düğünlük el-bisesi ile oynamayı gelenek haline getirdikleri, bu cunlarda zamana uyarlamalar dikkati çekmektedir. Birinci oyunda adı geçen Murat ve Yusuf iki komşu köyden yaşlıca birer zararsız delidir. Birinci oyunda geçen «ççekli» gelinlik kızlara alınması giderek ürüsüm (âdet) olan bir altın çeşididir. On onbeş yıl önce kızların kaçmak için sevgililerinden taksi yerine at istemiş olmalarını söyleyebiliriz. Karşılıklı deyişlemeler şeklindeki ikinci oyunu oğlan evi ile kız evinin sonunda tatlıya bağlanan düğün pazarlıklarının müzikli güldürüsü diye tanımlayabiliriz.

Aşağıda köyümde kına gecesi kız evinde kadınların oynadığı iki seyirlik köy oyununu sunuyorum. Bunları ilkin kız kardeşim yazdı, Ben, anlatım, imlâ ve noktalama yönünden yeniden yazmış oldum :

1. Rakı Bardağı Doldurma Oyunu :

Başta bir kocakarı olmak üzere beş altı kız orta yere arka arkaya otururlar. Kocakarı kızların anasıdır. Oyuna elindeki defi çalan iki genç kızın, bu sıranın çevresini dolaşırken «Rakı bardağını doldurdum-Doldurayım derken daldırdım-Ben bileziğimi çaldırdım» türküsü ile girilir. Davulu çalarak önden giden ana, arkasından gelen de oğludur. Ana oğul «Avcılar avdan gelir - Tazısı yoldan gelir-Bildiğini söyle dünür» deyişlemesini söyleyerek kocakarının önünde dururlar. Ana, «Dünür Söyleşelim gümbür gümbür.» diye söze başlar. «Senin kız ,benim oğlandan bir saray ile beş çiçekli istemiş.» Kız anası olan kocakarı geriye dönerek «haberim var mı kızım?» diye sorar. En arkadaki kız «Hayır, haberim yok» cevabını verir. Bu sırada oğlan ile anası ilk deyişlemeyi söyleyerek sıranın çevresini dolaşıp önde durmuşlardır. Ana «Dünür söyleşelim gümbür gümbür. Derelerde yılan ebesi yüzlü dünür» diye başlar «Ne diyorsun kurbağa yüzlü dünür?» cevabı üzerine «Senin kız ,benim oğlana bir taksi getir de gidelim. Altın filan istemiyorum, demiş» diye konuşur. Kocakarı «Benim kızım öyle lafları ağzına bile almaz» diyerek geriye döner ve «Haberim var mı kızım?» diye sorar. Kız, ayağa kalkarak, «Var ana, ben gidiyorum» diyerek ana oğulun peşine takılır.

Böylece kızların hepsi evlenir. Sıra kocakarıya gelmiştir. Tef çalıp türkü söyleyerek onun

çevresinde dolanan kızlardan biri «Seni Delihıdır! Murat istiyor, verelim mi?» diye sorar. Yüzünü öbür yana çeviren kocakarı «Ne yapayım ben o meymenetsizi» der. Tekrar çevresini dolaşarak «Seni seni Bedirlerli Yusuf istiyor, ne diyeceksin?» diye sorarlar. Yüzünü öte yana çevirerek «Delî ile harara girme demişler. Nasıl baş ederim ben onla? İstemem» cevabını verir. Sonunda kocasının ismini söyleyerek «Seni... Amca kapıda bekliyor» denince kendisinden beklenmiyen bir çeviklikle kalkarak «Nerdeymiş, nerdeymiş?» diye kapıya koşar. Oyun, böylece bitmiş, sıra «Sinirler»e gelmiştir.

2. Sinirler Oyunu :

Gelinler kızlar karşılıklı iki sıra olurlar. Kızlardan biri tef çalarken hep birlikte deyişleme söylerler. Oğlan tarafı grubu, kız tarafının önüne kadar gidip gelerek «Siniler siniler varıyor - Sinilere neler konuyor - Ayağına papuç alıverdim - Onu da beğenmiyor» dörtlüğünü söyler. Kız tarafı olan diğer grup da aynı şekilde karşı sıranın önüne gidip gelirken «Olsun olsun da kareler olsun - Karelere kurbanım olsun - Ona şuna el sözü derler - Olursa parlaktan olsun» dörtlüğü ile cevap verir. Söyleşme bu şekilde devam eder gider :

Oğlan tarafı :

**Siniler siniler varıyor
Sinilere neler konuyor
Ayağına dizlik alıverdim
Onu da beğenmiyor**

Kız tarafı :

**Olsun olsun da kareler olsun
Karelere kurbanım olsun
Ona şuna el sözü derler
Olursa kadifeden olsun**

Oğlan tarafı :

**Siniler siniler varıyor
Sinilere neler konuyor
Sırtına fistan alıverdim
Onu da beğenmiyor**

Kız tarafı :

**Olsun olsun da kareler olsun
Karelere kurbanım olsun
Ona şuna el sözü derler
Olursa simliden olsun**

Böyle deyişlemelerle sürüp giden oyunun ikinci kısmında önce kız tarafı söyler :

FİKİR SANAT, KÜLTÜR DERGİLERİ KOMİSYONU RAPORU

Haberleşme, insan hayatının en önemli ve vazgeçilmez bir unsurudur. Gerek «İnsan Hakları Beyannamesi»nde, gerekse Anayasamızda, haberleşmenin insan şahsiyetinde oynadığı role dikkat çekilmiş ve bu, kişilerin temel haklarından sayılmıştır.

Konumuz olan fikir, sanat ve kültür dergileri de bir haberleşme aracıdır. Zamanımızda gelişen haberleşme araçları, (televizyon, sinema, vb.) arasında fikir, sanat ve kültür dergilerinin sorunlarının ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bunların başlıcaları şunlardır :

Üretim ve dağıtımda görülen iktisadi ve siyasal zorluklar

Gelişen teknolojik imkânlarla rağmen fikir, sanat ve kültür dergilerinin dizgi, baskı ve dağıtım işleri gelişmemiş, tersine daralmış ve gerilemiştir. Artan kağıt ve baskı giderleri karşısında dergiciler büyük iktisadi güçlüklerle karşılaşmışlardır. Fikir, sanat ve kültür dergileri, büyük sermayeye ve teknolojik gelişmeye ayak uyduramamışlar ve gelişmek bir yana, varlıklarını korumakta bile zorluk çekmişlerdir. Dergi yöneticisi ve sahipleri dergilerinin maliyetlerini düşürmek için, en ucuz matbaalarda dizgi - baskı işlemlerini yaptırmakta, en düşük kalitede kağıt kullanmak zorunluğunda kalmaktadır.

Fikir, sanat ve kültür dergileri ilân ve abone yönünden, çoğu zaman, devlet korumasının dışın-

Kız tarafı :

**Ben kızımı şere verdim
Şerden aldım şora verdim
Fistanı çok yere verdim**

Oğlan tarafı :

**Fistanını alakoydum
Kağıtlara sarakoydum
Sandıklara sürekoydum
Alırım dünür kızını
Bilirim kahbe sözünü**

Kız tarafı :

**Ben kızımı şere veririm
Şerden alır şora veririm
Aitini çok yere veririm**

Oğlan tarafı :

**Altınımlı alakoydum
Kağıtlara sarakoydum
Sandıklara sürekoydum
Alırım dünür kızını
Bilirim kahbe sözünü**

da kalmıştır.

Fikir, sanat ve kültür dergilerinin kağıt ihtiyaçları çok değildir. Buna rağmen SEKA, çok kağıt ihtiyacı olan dergi ve gazetelerle, fikir, sanat ve kültür dergilerine aynı işlemi uygulamakta, bu yüzden, söz konusu fikir, sanat ve kültür dergileri karaborsadan kağıt bulmak zorunda bırakılmaktadır.

Türkiye'de fikir, sanat ve kültür dergilerinin dağıtım sorunu da tam anlamıyla çözümlenmiş değildir. Taşra bayilerine gönderilen dergilerin satışı ve dergi bedellerinin toplanması, büyük güçlükler göstermektedir.

Türkiye'de fikir, sanat ve kültür dergileri genellikle dergi sahiplerinin kişisel çabalarıyla yayımlanmaktadır. Herhangi bir iktisadi dayanakları yoktur.

Bunun yanında fikir, sanat ve kültür dergileri okul kütüphanelerinde ve Kültür Bakanlığına bağlı kitaplıklarda yetersiz ve düzensiz bir biçimde bulundurulmaktadır.

Yukarıda niteliklerine özetle değindiğimiz fikir, sanat ve kültür dergilerinin bugünkü durumları karşısında, aşağıdaki kararların alınmasını öneririz.

1) Fikir, sanat ve kültür dergilerinin değerlendirilmesi, seçilmesi, alınması, abone olunması, resmî kitaplıklara, üniversite ve okul kitaplıklarına dağıtılması, bu dergilerin korunması, desteklenmesi yönünde kararlar almak üzere siyasal etkilerden uzak, özerk bir kurulun kurulması zorunludur. Bu kurul, üniversitelerden, ülkenin sanat ve fikir hayatında tanınmış kişilerinden bu alanda yayın yapan kendini kabul ettirmiş dergilerin temsilcileri ile, Kültür ve Millî Eğitim Bakanlıkları temsilcilerinden oluşur. Kurul belirli ölçüler tespit eder. Kurulun üyeleri iki yılda bir yenilenir.

2) Birinci maddede adı geçen kurulun karar vereceği fikir, sanat ve kültür dergilerinin dağıtımına yardımcı olmak üzere, devlet, yeni ve yaygın bir dağıtım örgütü kurarak kitaplarla birlikte dergilere daha süratli, daha ucuz ve daha düzenli bir dağıtım sağlamalı. Bu dağıtım, sözkonusu örgüt kuruluncaya kadar, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı yayınevlerince yapılmalı.

3) Fikir, sanat ve kültür dergilerinin, Maliye Bakanlığınca vergi bakımından koruyucu hükümlere tabi tutulması.

Bize gelen KİTAPLAR

● İsmail Hakkı Acar : «ZARA FOLKLORU». Giysiler, oyunlar, yemekler, atasözleri, dua ve bedualar, mâniler, ozanlar, efsaneler, ziyaretler, dünür gezme ve düğünler, inançlar, halk hekimliği v.b., kaynaklar, Yazarın adresi : Zara Lisesi Ed. Öğretmeni. 23,5 X 16,5 Cm. boyunda, 116 sayfa, 10 Lira.

● Reyhan Kaya : «TÜRK YAZMACILIK SANATI». Tahta kalıpla kumaş baskısı. Tekstil yazma sanatı, Türk Yazmacılığı, renk, boya, desen, kompozisyon özellikleri, Sonuç, Literatür, Renkli tablolar, Tablolar indeksi, Kelimeler indeksi yer almaktadır. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Dizisi : 15 (Sıra No. 140). 24 X 16 boyunda, 120 sayfa, kuşe kâğıda baskılı, 75 lira.

● Ragıp Soysal : «TÜRK ATASÖZLERİ» Kitap yazarının oğlu Şerafettin Soysal tarafından bastırılmıştır. Adresi: Soysal Pasajı sahibi, Kızılay - Ankara. Eserin başında merhum derleyicinin önsözü ile sonunda karşılaştırılan 65 kaynak eserin bibliyografyası verilmiştir. 24 X 16 boyunda, 440 sayfa, para ile satılmaz.

● Ergun Sav : «HALK HİKÂYELERİ». Özetlenmiş 30 halk hikâyesi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Folklor Dizisi : 1 (Sıra No. 147). 19,5X13 boyunda, 438 sayfa, 20 lira.

● Auguste Bailly - Halûk Şaman : «BİZANS TARİHİ». 2. Cilt. I. Kitabın son bölümleri, 959 dan 1204 e ve II. Kitapla III. Kitap ve 1453 e İstanbul'un Türkler tarafından Fethi'ne kadar. Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi : 47. 19,5 X 13 boyunda, 216 (224. sf. dan 440. sf. ya kadar) sayfa, 10 lira.

● Şerare Yetkin : «TÜRK HALI SANATI». Önsöz, Giriş, Selçuklu Halıları, Hayvan figürlü ha-

lılar, İlk Osmanlı halıları, Flâman tablolarında görülen halılar, Klâsik devir Osmanlı halıları, Uşak halıları, diğer tipler, Bergama halıları, Osmanlı Saray halıları, Diğer halılar, Sonuç, Resimler indeksi, Desen ve şemalar indeksi, Renkli levhalar indeksi yer almaktadır. 24 X 16 boyunda, 166 sayfa, kuşe kâğıda baskılı, 100 lira.

● Ahmet Bican (Giriş'i ve eseri basıma hazırlayan, dip notlarını yazan : Ahmet Kahraman) : «ÂŞIKLARIN NURLARI - ENVÂRU'L ÂŞİKİN». 1. Cilt. Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi : 48. 19,5X13 boyunda, 320 sayfa, 10 lira.

● Ahmet Bican (Basıma hazırlayan : Ahmet Kahraman) : «ÂŞIKLARIN NURLARI - ENVÂRU'L ÂŞİKİN». 2. Cilt. Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi : 49. 19,5X13 boyunda, 320 (321. sf. dan 640. sf. ya kadar) sayfa, 10 lira.

● Ahmet Bican (Basıma hazırlayan : Ahmet Kahraman) : «ÂŞIKLARIN NURLARI - ENVÂRU'L ÂŞİKİN». 3. Cilt. Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi : 50. 19,5 X 13 boyunda, 10 lira.

● Mehmet Kadri Sümer : «BİLMECE BİLDİRMECE». Öndeyiş, Bilmece, İndeks. Edinme adresi : Ka Yayınları, P.K. 37, Basmane - İzmir. 19x11,5 boyunda, 32 sayfa, 2,5 lira.

● Varlık Yayınevi : «VARLIK YILLIĞI 1975». Yaşar Nabi'nin 1974'e toplu bir bakış yazısından sonra, 1974 de Sanat ve Kültür hayatı, Toplu Soruşturma, Yılın düşünceleri, Dünya basınından görüşler, Yılın olayları, 1974 ün kitapları, Şiirler, Hikâyeler bölümleri yer almaktadır. Varlık Yıllığı : 16. 16,5X12 boyunda, 726 sayfa, 30 lira.

● J. Blaskovics : «SOME TOPONYMS OF TURKIC ORIGIN IN SLOVAKIA/SLOVAKYA'DA TÜRK ASILLI BAZI YER ADLARI». Octa Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricæ, cilt XXVII (2), 191-199. sayfalar, 1973. Budapest.

● Josef Blaškovič : «DAS SULTANSDEKRET (SÜNURNAME) ÜBER DAS VAKF İM BEZİRK NOVE ZAMKY - NOVE/ZAMKY BÖLGESİNDEKİ VAKIFLAR ÜZERİNE SÜNURNAME». Archiv Orientalni-Doğu Arşivi, Prag Akademisi'nce 4 ayda bir yayınlanan Afrika ve Asya Araştırmaları dergisi, cilt 4, sayı 42, 1974 den ayrı basım. 300-311. sayfalar, 4 sayfa tıpkı basım. Prag.

EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA

AKBANK

(Folklor : 40)

EMNİYET
SANDIĞI
YUVA HESABI

sahibi olmanızı
kolaylaştırır

(Basın : 60031 — 41)

T F L E W A M U B O G C B V N J E H X S R P Q M N H E

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

W M Q X H K O A U S E

A D O T F U N H G

M Z K O Y E

N O I D O

A I O B

BANKANIZI
SEÇTİNİZ Mİ ?

demek ki
görüşünüz
kuvvetli...

TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

(Folklor : 42)

her biten ipananın yerini bir yenisi alır

İpana'nın dişlere kazandırdığı eşsiz beyazlıktan, ağıza verdiği serinlikten, ferahlıktan vazgeçemedikleri için... İpana Fluorid, diş minelerini sertleştiren, çürümeleri önleyen, diş ve ağız sağlığını koruyan diş macunudur.

ipana
fluorid

**800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde**

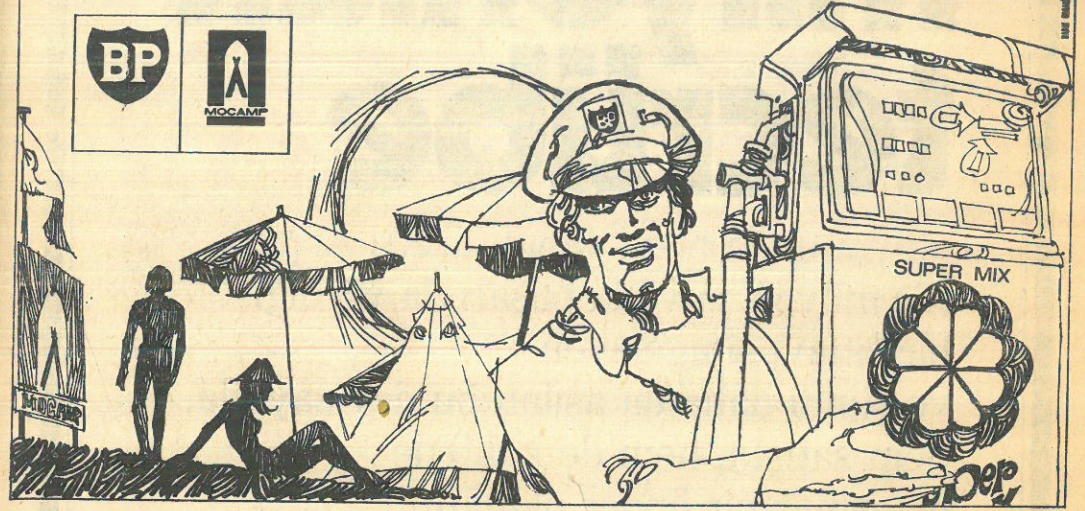
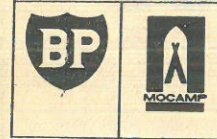
T.C. ZİRAAT BANKASI

(Radar R. — 43)

(Basın : 20131 - 60118/44)

**BP istasyonlarında
5 ayrı oktanda benzinle ekonomi...**

**Kervansaray Mocampları
Türk turizminin hizmetinde...**

(Basın Organizasyon : 75.154/45)

Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hapi
Lokman - Tablet Ağrı hapi
Algopirin Analjezik tablet
Algo - Tablet 4 tabletik
Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
Kina - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz damlası
Meprol Tablet Sinir hapi
Sollargen Granüle Ekzema - kaşıntı
Sel de Gastrin Granüle Mide tozu
Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanil İshal kesici tablet

**LOKMAN MÜSTAHAZARI
HALK SAĞLIĞI
HİZMETİNDE**

Metegastrin Mide tozu
Derivit Yara ve yanık merhemi.
Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
Dover Tablet Öksürük ve bronşite

Metekodin Öksürük hapi
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Grip ve ağırlıklarda
Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
Ma-ka-ta Basur merhemi
Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç İlâcı
Lokman Kaşe ağrı kesici
Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
Panason (50 Gr. alüm. kutu) Deriseptol Yara ve göbek
Dr. Krom Diş pastı

(Folklor : 46)

Son baskı tarihi : 21.4.1975

127

